

Ustava, interesi narodov in Avstrije.

Ustavo so podelili gotovo, ne da bi se lesketala sama za se, temveč v pogledu na narode in državo ali državo in narode. Poštevali so torej interese narodov, kakor države; in poštevali so te interese gotovo takó, da bi se pri tem ne uničevali interesi države z interesi narodov, temveč da bi se ti interesi zlagali in pospeševali drug drugega, drugače bi je ne bili namerjali podeliti, jedni zasnovati, z druge strani pa ji dati najvišje potrjenje.

Ako govorimo dandanes v Avstriji na sploh o ustavi, mislimo kakor v človeškem življenju v obče, pred vsem to, kar se še ni izvršilo v tej ustavi, torej tako imenovani narodnostni člen ali člen XIX. državnih osnovnih zakonov. Ta člen pa se je porodil vsled svobodnega duha po svojem zmislu že na Kromeriškem zboru, ponovil se je v poznejših ustavah in je končno dobil v istem delcu veljavo v sedanjí avstrijski ustavi. To kaže, da so ta člen premišljali dobro in da niso imeli nikakega pomisleka, da bi ga ne uvrstili poleg drugih glavnih členov veljavne ustave. Dà, takó malo se je zdel ta člen nevaren nasproti interesom državnim, da ga niso postavili niti v vrsto izjemnih zakonov, in to je toliko pomenljivejše, ker izjemni zakoni niso dobili brž veljave za osnovnimi zakoni, ampak še le pozneje, torej so imeli dovolj časa še potem pomišljati se, ali bi ne bilo postaviti tudi narodnostnega člena med izjemne zakone. Tega člena torej ne poštevali za nevarnega niti v kritičnih dobah, in je ravno to dokaz, da ne more biti pomislekov zanj niti v ugodnih dobah, niti v kritičnih momentih ali v nevarnem občem položaju. Prav za prav so namerjali prvotno narodnostni člen izvršiti takoj potem posebnega izvršilnega zakona, torej s pomočjo preproste državnozborske večine glasov, ko bi se sešli vsi narodi v državnem zboru. Ako bi se bilo pa to zgodilo, bil bi se ta člen spremenil v dejstva, narodí bi se razvijali v njegovem zmislu, bil bi takó rekoč sedaj že kri in meso, in v današnji dan bi ga niti ne bilo možno uničiti tudi, ko bi to hoteli; kajti uničevati bi morali v

ta namen kulturo, katera bi se bila doslej razvijala z njegovo pomočjo v posameznih narodih. Nemški liberalci in nacijonalcí bi niti misliti ne mogli na uničenje tega člena s tem, da bi, kakor sedaj, usiljevali nemščino kot državni jezik.

No pa naj si je narodnostni člen izvršen ali ne, ustava še velja in dosledno tudi ta člen; dokler ima veljavo, dela vsak državlján in vsak narod lojalno, ako se vede v zmislu tega člena, ali, ker ni še izvršen ta člen, da svoje teženje uravna v zmislu tega člena. Dokler ne prekličemo ustave ali ne izrazijo pomislekov s pristojne strani, da bi se odstranil ali spremenil ta člen, je vse teženje po izvršenju tega člena lojalno, kar se le misliti dá.

Ta narodnostni ali člen XIX. državnih osnovnih zakonov se glasi v prvem glavnem odstavku doslovno: *Vsi narodi države so enakopravni, in vsak narod ima nedotakljivo pravo do varovanja in gojenja svoje narodnosti in jezika.*

Vsaka beseda tega odstavka je fundamentalnega pomena, in torej je fundamentalno napak, kar koli se kot važen moment izpusti iz teksta tega odstavka.

Gledé na različna stremljenja, ki se pojavljajo od leta do leta in sosešno v današnje dni gledé na narodnostni člen, je pač važno ogledati si besedo *varovanje* narodnosti in jezika. Kakor je videti, boré se po raznih zastopih pred vsem za jezik vsakega naroda, in še sedanja pogajanja na Dunaju so se, kolikor je bilo doslej razkrita v javnosti, sukala jedino okoli jezika. Torej bi bilo misliti, da je dovolj doseči uslovja za brambo jezika, ker je varovana tudi narodnost in dosledno vsak narod posebe v svoji narodnosti in jeziku, torej popolnoma v zmislu ustave.

Mi smo že velikokrat razpravljali o tem, da se narodnost ne pokriva s pojmom jezika, in da varovanje jezika je jeden del brambe ali zaštíta vsakega naroda. Namesto obsežniših pojasnil spomnimo tukaj na slučaj, ki se je večkrat že po novinah zabeleževal prav natančno

kot dejanski dogodek. Bila sta dva velika državnik skupaj — nečemo nja imenovati —, katerih jeden še živi. Imela sta pred očmi več dežel, različno velikih, katere bi bila rada razdelila med seboj. Ali vsak bi bil imel rad kar možno veliko, in vsled tega sta se začela prepirati med seboj. A je trdil, da v teh in teh deželah bivajo sicer narodi, ki bi po jeziku pripadali državi, katero zastopa B, ali kulturno da spadajo k državi, katero zastopa on sam, državnik A. Na to je tega začel pogledavati B, in poslušati, kako da običaji, pravo, celó bolj ali manj tudi cerkev, umetnosti, gospodarstvo, s kratka mišljenje in čustvovanje narodov, katere bi B rad priboril za svojo državo, spadajo k državi, ki jo zagovarja A. Naposled je videl B, da je blizu res takó, bal se je torej neugodne delitve in rajši je videl odslej, da so dotični narodi, ostali, kjer so bili in so še doslej in sicer s kulturnimi sredstvi, zaradi katerih je hotel imeti A iste narode za svojo državo, v tem ko je jezik jim še nadalje ostal, kakoršen se približno govori v državi, za katero se je potegoval državnik B.

Tu navedeni slučaj kaže, da sta mišljena državnik, ali vsaj jeden, strogo razločevala med narodnostjo in jezikom kakega naroda, in da ni še kak narod sam svoj ali na podstavi lastne, njemu pristne in najprimerne kulture, ako govori samo še podedovani jezik, v tem ko pa je izgubil svojstva lastnega mišljenja in stvarjenja ter ista zamenil s tujim mišljenjem in tvorbami tujih kultur.

Dejanski so v takem položaju nekateri slovanski narodi avstrijski, da ne govorimo o Madjarjih, ki se sicer lepotečijo z lupino lušenega jezika, pa je vsa njih kultura izposojena od drugih narodov. Poljaki, Čehi, bolj ali manj Hrvatje in Slovenci, nekoliko tudi Slovaki so si ohranili sicer lastna narečja, v tem ko so zamenjali šege, običaje, pravo, gospodarske oblike, kroj, umetnost, cirilometodijsko cerkev, zajedno tudi podedovano mišljenje s tujo kulturo.

In tudi sedaj se boré najbolj za ohranjenje samo jezika, gledé na kulturo pa jih prištevajo nemški in drugi sosedje k svoji zapadni kulturi. Ti sosedje jim skušajo odvzeti jedino še zunanjo lupino jezika, da bi jih smeli za večno prištevati k svoji zapadni kulturi, dosledno torej k tuji narodnosti. Ti tuji sosedje po pravici trde, da naštetih zapadni Slovani ne izgubé bistveno ničesar, ako se potopé tudi po jeziku v morje tujih narodnostij, ker kulturno so se itak že potopili v te narodnosti.

Ako hočejo torej avstrijski zapadni Slovani v resnici varovati svojo narodnost, morajo se postaviti na pravo ustavno stališče, torej v zmislu člena XIX. osnovnih zakonov zahtevati vsa uslovja, od katerih je zavisno varovanje narodnosti in jezika.

Ustava zahteva in zagotavlja taka uslovja. Torej ni treba družega, kakor najprej tako rekoč akademično pojasniti si, od kakih uslovij je zavisno varovanje narod-

nosti in jezika. Taka uslovja so v tem, da se sme vsak narod kot skupina v državi razvijati svobodno, torej da se nič ne zavira pojedinim narodom, kakor jih more pospeševati in utrjevati v njih narodnosti in jeziku.

Deželni zastopi, kakoršni so v Avstriji v deželah s pomešanim prebivalstvom, ne morejo dajati take svobode in gotovosti za ustavno zagotovljeno varovanje narodnosti in jezika, ker tuji zastopniki nočejo in ne morejo vedeti, kakó naj se vsak narodni odlomek uredi posebe, da si napravi uslovja za varovanje svoje narodnosti in svojega jezika. Deželni zastopi utegnejo po največ ukreniti kaj gledé varovanja jezika, v tem ko utegnejo z druge strani pospeševati v domači lupini tujo kulturo torej izpodkopavati svojstveno narodnost dotičnega narodnega odlomka, zastopanega v kakem deželnem zboru.

Osrednji zastopi ali državni zbori pa tudi ne morejo skrbeti za ustavno zagotovljeno varovanje narodnosti in jezika vsakega naroda posebe. To pa zato ne, ker se v državnem zboru ne morejo razpravljati podrejena uslovja za vsak narod posebe. Državni zbor ima jedino primerno zadačo v tem, da določi za vsak narod enakomerno in likratu ustavi odgovarjajoče juristiške organe, ki imajo potem posebno zadačo kot najprimernejši narodni zastopi polagoma določevati uslovja ne samo za varovanje, ampak tudi za gojenje narodnosti in jezika vsakega naroda posebe.

V izvršilnem zakonu, ki ga zahteva neoporečno narodnostni člen, ne tiči torej to, da bi ta zakon natanko določeval uslovja za varovanje in gojenje narodnosti in jezika za vsak narod posebe; ampak samo podal okvir, juristiški organ, kateri še le bi uvaževal, pod kakimi uslovji je možno varovati in gojiti vsakemu narodu svojo narodnost in svoj jezik.

Po takem je napačno stališče, skrbeti samo za jezik ali iskati okraje, kjer bi bival kak odlomeček kakega naroda, da bi mu branili jezik. Takemu odlomečku nič ne pomaga bramba jezika, ako je obkoljen od tujih sosedov, ki mu vcepljajo svojo kulturo in naposled, če ne vzamejo s silo, pa polagoma ravno s tujo kulturo potujčijo tudi jezik.

Ako bi hoteli torej narodnostni člen izvrševati takó na Češkem in drugod, ne izpolnili bi zmisla ustave, ko bi podelili nekaj, kar nikakor ne more varovati in gojiti narodnosti in jezika. S tem bi se tujčenje in potujčenje samo zavleklo nekoliko, in še to samo gledé na jezik, nikakor pa ne gledé na narodnost. Zato moramo obsojevati one liste na Slovenskem, ki hočejo, da bi se narodna enakopravnost izvrševala od dežele do dežele, od okraja do okraja. Kakor se to namerja neki v češkem kraljestvu. S tem se pravi zmisel ustave preobračati, pačiti in konečno lastni narod izročevati tujstvu, tuji kulturi.

Jednako pa se ni nadejati, da bi kurijatni sistem rešil slovanske narode tuje kulture.

Ako ni narod po jednotnih določbah organizovan, ako ga ne oživlja in okreplja jednotni duh mišljenja in čustvovanja, podprtega po jednotnih ukrepih, ga ne utrjuje zavest o skupnosti kulture in njegove tvorbe ostanejo brez prave notranje moči, torej se kultura pod takimi uslovji tudi ne more braniti nasproti jednotni, organizovani tuji kulturi.

Kdor hoče torej v zmislu ustave varovati narodom njih narodnost in njih jezik, mora jih izročiti samim sebi; to pa se more izvršiti jedino potom juristiških organov za vsak narod posebe. V zagotovljenem varovanju narodnosti in jezika je obsežena neoporečno tudi taka osnova juristiških organov, in vsi drugi poskusi niso drugega kakor oškodovanje pravega zmisla ustave. Kdor more tehtno ugovarjati tej logiki, naj poskusi, ali jo more oprovreči z veljavnimi razlogi.

Na podstavi juristiških organov bi pojedini narodi takoj sprevideli, kakó se jim je braniti proti tujim kulturam, in videli bi, ali je n. pr. Slovanom potrebno uslovje skupnega jezika, ponovitve cirilometodijske cerkve in drugih kulturnih pomočkov, oziroma podrejenih organizacij. Postavili bi se tudi slovanski narodi na stališča, s katerih poštevajo drugi narodi uslovja za lastno kulturo, torej v zmislu, da varujejo in goje lastno narodnost in jezik.

Slovani avstrijski bi torej s pomočjo juristiških ali nacionalno-avtonomistiških organov za vsak narod posebe dospeli do pravih uslovij za varovanje svoje narodnosti in svojega jezika, s tem pa do uslovij za skupno slovansko kulturo v Avstriji, oziroma Avstro-Ogerski.

Narodnostni člen, kakor izvajamo tu njegoven pomen, obseza implicite celó člen 6 svobodi vesti in cerkve ali člen XIV. sedaj veljavne avstrijske ustave. Kajti, ako zahteva po členu XIX. zagotovljeno varovanje in gojenje narodnosti in jezika za vsak narod posebe tudi to uslovje, da bi se ponovil za slovanske narode cirilometodijski obred in staroslovenski jezik, bi morala biti dana svo-

boda za tako ponovitev. Tu ni torej vprašanje, ali je komu ljubo ali neljubo to uslovje, ampak jedino o tem, s katerimi uslovji je možno varovati in gojiti narodnost in jezik za vsak narod posebe.

A priori pa je jasno, da za slovanske narode v Avstriji ne morejo veljati drugačna uslovja, kakor so dejanski uvedena in kulturnem delu pri Nemcih in drugih narodih. Iz tega pa sledi neoporečno, da avstrijska ustava zahteva konečno slovansko kulturo za slovanske narode, kakor odobruje nemško kulturo za Nemce.

Ne torej kak drug razlog, ampak ustava sama po sebi zahteva v Avstriji poleg nemške tudi slovansko kulturo, in kdor zavira poslednjo, dela zajedno proti zmislu ustave. Slovani sami so na neustavnem stališču, ako se zadovoljujejo z drugačno interpretacijo ustave.

Kdor koli ne pride do enakih posledic pri poštevanju pomena ustave, dela zajedno proti interesom države. Kajti, kakor smo dokazali zadnjič gledé na zadačo Avstro-Ogerske, zahteva interes celokupne države, da goji ista poleg nemške tudi slovansko kulturo. Ustava se torej v resnici vjema z interesi državnimi, država goji nemško in slovansko kulturo, in ko bi bila sedaj veljavna ustava drugačna, morala bi se spremeniti v takošnem zmislu, kakoršen je podeljen v XIX. členu te ustave.

Slovani so po takem popolnoma na ustavnem stališču ako zahtevajo gojenje slovanske poleg nemške kulture, a so zajedno popolnoma lojalni, ker tako stališče brani najbolj interese države na zunaj, utrjuje iste interese na znotraj v jednaki meri, kakor interese pojednakih narodov avstrijskih.

Ustava, interesi narodov avstrijskih in interesi države so torej v najlepšem soglasju; to je tolažba, da pridejo tudi slovanski narodi do neizogibnih uslovij za varovanje in gojenje svoje narodnosti in svojega jezika. A slovenski zastopniki imajo dolžnost, da ta uslovja podpirajo s stališča patrijotizma, ljubezni do dinastije, kakor ljubezni do narodov, katere zastopajo.

O kritiki dr. Mahniča.

II.

K nasprotniškim razpravljanjem o nam očitanem razširjanju protestantskih načel.

(Dalje.)

Na pag. 190 „Rimskega katolika“ pravi dr. Mahnič: „Res sicer, da vidimo posebno v prvih stoletjih pri volitvah novih škofov sodelovati tudi lajke in nižo duhovščino“. Na pag. 191 „Rimskega katolika“ še pripoznaval z nasprotniške strani sodelovanje nižega klera in lajke pri volitvah škofov in drugih prelatov tudi v poznejših stoletjih z naslednjimi besedami: „Res sicer, da nahajamo v poznejših stoletjih volitev škofov in

cerkvenih prelatov večkrat v rokah ne rimskega papeža, ampak tudi duhovnikov in več ali manj celó lajke, res, kar pravi brošura, da na mnogih krajih volijo tudi še dandanes škofo in nadškofe stolni kapitoli, torej duhovniki.“

Dá, naš častiti gospod nasprotnik, ki, kakor smo omenili zgorej, priznava nepretržnost sodelovanja vernikov pri volitvah cerkvenih viših dostojanstvenikov vsa stoletja, udaje se še za več, ko razlaga na pag. 190 vzroke, ki so prozvali, da so klicali nižo duhovščino in lajke k sodelovanju pri teh volitvah, tako-le: Dolžnost sodelovanja niže duhovščine in vernikov pri volitvah

bila je le spričati, kako je ta ali oni živel (torej pač spričati sposobnost onega, ki se ima voliti), tudi je s tem ljudstvo pokazalo, kateri bi mu bil ljub, sv. cerkev je namreč vedno priznala resnico znanega pregovora: „vox populi, vox Dei, ter je temu rajša poslušala ljudstva glas, čim bolj se je to dalo vesti duhu Božjemu in ne slepim strastem.¹⁾ „In res (nadaljuje naš častiti gospod nasprotnik), kdo bi imel posameznike boljše poznati nego ljudstvo t. j. oni, v katerih sredi človek živi iz mladih let? Zarad tega in le zarad tega je ljudstvo sodelovalo pri volitvah škofov in duhovnov „eligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit et uniuscuiusque actum de eius conversationibus prospexit“ tako piše sv. Ciprijan (Ep. 67). Kmalu potem: ut populo praesente vel detegantur malorum crimina, vel bonorum merita praedicentur. Toda isto še jasniše učé besede istega Ciprijana, katere g. pisatelj²⁾ — ne vem kako — navaja v potrditev svojega nauka: „In ordinationibus clerici fratres carissimi, solemus vos ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare.“ (Ep. 38).

Nadalje mora naš častiti gospod nasprotnik na isti pag. 190 „Rimskega katolika“ brezuslovno priznati, da predstavljenje (praesentatio) kake osebe v kako cerkveno službo se more lahko (torej pač brez zavire) izvršiti ne samo po nižji duhovščini,³⁾ ampak tudi po lajikih, in on ne bo imel pač nič proti temu, ako dodamo, da se ta prezentacija izvršuje tudi dejanski, v našem cesarstvu celo pogostoma.

Naposled se na pag. 191 „Rimskega katolika“ tudi priznava, da cesarji, kralji in vladarji v obče, dasi so lajiki, dejanski izvršujejo nominacijo ali prezentacijo škofov.

Po takem priznava naš častiti gospod nasprotnik, da so i nižja duhovščina i verni lajiki vsa stoletja dejanski sodelovali in še sodelujejo pri nameščanju cerkvenih služeb, torej pri volitvah, postulacijah, prezentacijah in nominacijah, dà, on navaja celó razloge, ki vodijo cerkev, da je od nekdanj zahtevala in še zahteva to sodelovanje. To nasprotniško priznanje pa je *popolnoma zadostno*, samo po sebi več nego zadostno, da popolnoma opravičuje kritikovano trditev v „Slovanskem Svetu“ v odlomkih sporočene brošure. Ta trditev, kakor kaže zgoraj navedeni tekst glasi se doslovno: Dalje nas poučujejo cerkveni očetje in celo koncilji, da se je pravo, sodelovati ob volitvi škofov in duhovščine v obče, kleru in

lajikom vedno varovalo tudi pozneje. Sicer kdor pozna brošuro tudi samo iz odlomkov, sporočenih v našem „Slovanskem Svetu“ ve, da se je pravo niže duhovščine in lajikov pri nameščanju cerkvenih služeb poudarjalo edino zaradi tega, da bi se prav predočilo, da ni noben bistvenih sestavnih delov cerkve brezpraven, kar smo sicer dokazali zgorej k 4) in poprej že na pag. 169 „Slovanskega Sveta“ od 25. maja p. l. št. 11, in se tu brezdvombeno kaže tudi po nasprotniškem priznanju.

To da se skuša z nasprotniške strani oslablja lastno priznanje s tem, da se trudi naš častiti gospod nasprotnik na minimum znižati sodelovanje niže duhovščine in lajikov pri nameščanju cerkvenih služeb, ne more na tem spremeniti ničesar, ker mora sam priznavati sodelovanje, za katero gre tukaj izključno, in ker mora sam priznavati razloge, ki govoré za to sodelovanje. S tem pa nismo hoteli nikakor reči, da se skuša z nasprotniške strani zmanjšati pomen tega sodelovanja ali celó da se vjemamo z razlogi, ki se navajajo zato. Temveč hočemo razkriti vsestransko neveljavnost razlogov, ki se skušajo na to stran uporabljati z nasprotniške strani, in po vrhu tudi še dokazati, da celó nalašč za katoliška duhovna semenišča spisane in dejanski v Avstriji rabljene učne knjige se ne vjemajo morda z našim častitim gospodom nasprotnikom, pač pa popolnoma z nami, da torej nismo mi, ki so s svojim razumenjem virov cerkvene zgodovine osamljeni kot čudaki, pač pa dr. Mahnič.

Po dr. Mahniču bi imelo, kakor smo omenili že zgorej, sodelovanje niže duhovščine in lajikov pri nameščanju cerkvenih služeb, oziroma pri dotičnih volitvah dati vernikom priliko, da svedočijo o poprejšnjem življenju, torej o moralni sposobnosti oseb, ki se imajo voliti, z druge strani pa, da se izrečejo tudi o tem, katero osebo poštevajo vredno svojega posebnega zaupanja, torej jo želé imeti za svojega cerkvenega načelnika. To je samo na sebi napačno, in mi spodej dokažemo s pomočjo istih izrekov svetega Ciprijana, ki se navajajo z nasprotniške strani, kakor tudi s pomočjo izrekov drugih cerkvenih očetov in konciljev, kakor tudi papežkih volitev in vedenja papežev pri naredbi škofovskih volitev, da so nižja duhovščina in lajiki, ne da bi bili v ločenih volilnih korporacijah, temveč skupno izvrševali volilno pravo daleč v srednji vek, v tem ko je provincialna sinoda z metropolitom na čelu vodila in potrjevala volitve. Vendar se nam je obračati veliko manj proti temu napačnemu nasprotniškem nazoru, pač pa jako mnogo proti temu, da se podcenjuje sodelovanje, h kateremu so bili pri nameščanju cerkvenih služeb poklicani tudi po nasprotniškem priznanju nižja duhovščina in lajiki, ker po našem mnenju se je cerkvenemu načelniku, ki ne uživa ljubezni in zaupanja njegovemu vodstvu izročenih vernikov, boriti z znatnimi težavami, ako mu pa nedostaje moralna sposobnost je absolutno

¹⁾ To kaže, da naš nad vse strastni gospod nasprotnik šteje strastnost vsaj pri družih za graje vredno tako, da utegne ista izgubiti vse zaupanje.

²⁾ Tu misli dr. Mahnič pisatelja brošure, katere se je lotil kritikovati on.

³⁾ Sosebno kapituli in samostani izvršujejo pravo prezentacije pogostoma v mejah gospodstev, katere sestavljajo njih dotacije.

nezmožen izpolnjevati svoj sveti poklic s svetljenjem kot uzor črede, kakoršno po zgledu Kristovem izrecno zahtevata apostola Peter in Pavel.

Tako so razumeli sodelovanje nižega klera in lajkov pri nameščanju cerkvenih služeb tudi cerkveni očetje, kakor dokazujejo brezdvomno to tudi specijalno od našega častitega gospoda namestnika navedena mesta iz pisem svetega Ciprijana, posebnost ako se ta mesta poštevala ne po načinu, kakor se pači z nasprotniške strani, ampak v celoti. Na škofovsko volitev odnašajoči se del iz 67. pisma svetega Ciprijana se glasi namreč v celoti: *„Propter quod diligenter de traditione servandum est et tenendum, quod apud nos quoque et fere per provincias universas tenetur, ut ad ordinationes rite celebrandas, ad eam plebem, cui praepositus ordinatur, episcopi eiusdem provinciae proximi quique convenient et episcopus eligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissime novit et uniuscuiusque actum de eius conversationibus perspexit.“* Ako pa zaukazuje ta sveti cerkveni oče: *„Episcopus eligatur plebe praesente, quae singulorum vitam plenissimi novit et uniuscuiusque actum de eius conversationibus perspexit,“* poudarja celo pri škofovski volitvi najbolj moralno sposobnostnega, ki se ima voliti, in glas, ki ga imajo v to dati lajiki, katere vodijo svečeniki in nižji duhovniki, da, v tem in kmalu za tem sledečem izreku: *„ut populo praesente vel detegantur maiorum crimina, vel benorum merita praedicentur,“* je jasni in odločni opomin cerkvenega očeta, da naj se ne izvršuje nikaka škofovska volitev, ne da bi se pozvali k temu verniki, ker bi to nasprotovalo božjemu sporočilu, apostolskemu običaju in navadi, ki nadalje obstaja malone v vseh cerkvenih pokrajinah. Tudi navaja sveti Ciprijan, zahtevajoč sodelovanje vernikov pri škofovski volitvi, samo utemeljitev te zahteve, katera nikakor ne oslabljuje, pač pa utrjuje pravo nižje duhovščine in ljudstva, katero, kakor naravno, vodi ista duhovščina k izvršbi volitve.

Isti sveti Ciprijan, izrek katerega o načinu pravilne ali prave izvršbe škofovske volitve smo ravno navedli (ad ordinationes rite celebrandas), se je v svojem 38. listu izrekel tudi o *ordinationes clericorum* v tem zmislu, da pred izvršbo te volitve ima navado popraševati za совет svečenikov, dijakonov in lajkov, katerim je namenjen list, in v skupnosti ž njimi pretresati vedenje, torej moralno sposobnost, kakor tudi zasluge vsakega.¹⁾ To mesto je bilo, se ve da poleg drugih razlogov navedeno v brošuri, v odlomkih sporočeni v „Slovanskem Svetu“ na pag. 17 v opomnji, s čimur se norčuje naš častiti gospod nasprotnik, ko zakliče na pag. 190 „Rimskega katolika“: *„Se consulere in mores ac merita ponderare“* isto, kar imeti

volilno pravico? Ako res v dokaz svoje trditve niste mogli najti boljšega mesta pri starih očetih, obsoja vže to dovolj Vaše nazore.“ Mi mu privoščimo dobri humor, tudi njegova predrznost nas ne osupne čisto nič; no, nedostatka stvarnih razlogov mu ne more nadomestiti ne humor, ne predrznost, najmanj pa priljubljeno pačenje in presukavanje zmisla tekstov.

V brošuri, kritikovani z nasprotniške strani, se pač povdarja na pag. 16 „da so že apostoli prepuščali volitev dijakonov vsej občini, torej kleru in lajikom“, in popolno opravičenje te trditve smo mi dokazali že zgorej, oziroma opovrgli navidezne razloge, ki so se navedli z nasprotniške strani proti njej. V isti brošuri na pag. 17 je tudi že navedeni stavek: „Dalje nas poučujejo cerkveni očetje in celó konciliji, da se je pravo, sodelovati ob volitvi škofov in duhovščine v obče, kleru in lajikom vedno varovalo tudi pozneje;“ in v utemeljenje tega stavka, torej kleru in lajikom varovanega prava, sodelovati pri nameščanju služeb, se je med drugim sklicevalo tudi na zgorej navedeni del iz 38. lista Ciprijanovega, ker to sklicevanje brezdvombeno dokazuje pravilnost tega stavka. Besede, z nasprotniške strani iztrgane iz konteksta, namreč besede *„consulere“* in *mores ac merita ponderare* pač ne pomenjajo volilnega prava; ali tu gre, kakor rečeno, za pravo, katero je varoval jeden najznamenitejših starih cerkvenih očetov, za pravo klera in lajkov pri nameščanju cerkvenih služeb, specijalno svečenikov in dijakonov, in to se brezdvombeno kaže po polnem tekstu z redko jasnostjo in preciznostjo celó dvakrat. Prvič namreč ne morejo besede *„In ordinationibus clerici . . . solemus vos ante consulere“* pomenjati nič drugega, kakor da sveti cerkveni oče, predno (ante) nastavi svečenika ali dijakona, popraša običajno za совет svečenikov in dijakonov, kakor tudi lajkov, katerim je namenjen list. Potem pa je v besedah *„mores ac merita singulorum communi consilio ponderare“* nespodmakljivi dokaz zato, da da se sveti Ciprijan ni morda zadovoljil s tem, da bi pozvedel совет pojdinih klerikov ali lajkov, temveč je imel za dobro, da jih je vedno zbiral v skupnosti, da bi pretresal z njimi skupno (*„communi consilio“*) moralno sposobnost in zasluge pojdinih kandidatov ali aspirantov (*„singulorum“*) za mesto klerika, katero se ima namestiti.

To je razločno dovolj, zlasti ko ima biti bistvo vsake volitve skupno pretresanje moralne sposobnosti in zaslug; menimo torej, da nam je jedino še opomniti, da na pag. 17 z nasprotniške strani kritikovane brošure stoji pred sklicevanjem na izrek svetega Ciprijana, kateri, kakor smo ravno videli, se dostaje sodelovanja nižega klera in lajkov pri nastavljanju svečenikov in dijakonov, stoji pred tem, pravimo, sklicevanje na volitev škofov se dostajajoči izrek svetega papeža Klementa (Clem. Rom. I. Corinth.: 44), katerega pa se zdi primerno, kakor običajno, našemu častitemu gospodu nasprotniku zamolčat

¹⁾ *„In ordinationibus clerici fratres carissimi solemus vos ante consulere, et mores ac merita singulorum communi consilio ponderare.“* Cyprian. Ep. 38 ad presbyteros et diaconos item plebem.

popolnoma, ker pri politvi škofa zahteva on kategorično pritrdjenje tudi niže duhovščine in lajkov,¹⁾ katerim ima biti na čelu oni, ki ga je voliti. Tudi se mu zli primerno popolnoma zamolčati v isti opomnji nahajajoče se sklicevanje na sklepe konciljev, specijalno na X. kanon V. koncilja Avreljanskega; ker tudi ta kanon ima izrecno določbo, da naj se s pritrdjenjem kralja v zmislu kanonov jedino od klera in ljudstva izvoljeni posveti v škofa po metropolitu ali njegovem namestniku s poklicanjem ostalih škofov pokrajine.²⁾ To se ve, da bi si bil mogel naš častiti gospod nasprotnik pomagati tudi tukaj z amputacijo kanona na isti način, kakor dela sicer navadno, zlasti tudi dela pri citacijah iz listov svetega Ciprijana; dà, ako bi bil iz kanona, besede katerega navajati je imela brošura za odveč, sporočil samo besede „Ut nulli episcopatum praemiis ac comparatione liceat adipisci,“ bil bi nas mogel celó obdolževati pred čitatelji svojega „Rimskega katolika“, da iz prepovedi, dosežati škofijo z denarjem in denarno vrednostjo, hočemo izvajati pravo klera in lajkov sodelovati pri volitvi škofa. No to prirejanje ali adaptovanje zdelo se je celó njemu prehudo; rajši je torej sklicevanje na ta kanon zamolčal popolnoma ravno takó, kakor sklicevanje na list svetega Klementa do Korinčanov.

Popačenje teksta iz 67. lista svetega Ciprijana z izpuščenjem najvažnejšega njegovega dela, namreč sklicevanja na *traditio Divina, observatio apostolica* in na splošni običaj cerkve, kakor tudi svojstvena poraba v kritikovani brošuri navedenega mesta iz 38. lista istega cerkvenega očeta; dalje popolno zamolčanje v brošuri takisto navedenega lista papeža Klementa do Korinčanov in X. kanona V. koncilja Avreljanskega pa so že sami po sebi dovolj v označenje nasprotniške argumentacije, katera ima namen tajiti vsako pravico klera in vernega ljudstva do sodelovanja pri nameščanju cerkvenih služeb. Jako zgovorno na to stran je tudi molčanje našega častitega gospoda nasprotnika o volitvi, ki jo navaja z nasprotniške strani kritikovana brošura, namreč o volitvi prelatov regularnega klera (redovne duhovščine), katera je do današnjega dne popolnoma v rokah nižega klera, in molčanje celó o papežki volitvi, ki jo prav posebno naglašala ista brošura.

Naš častiti gospod nasprotnik ima dejanski vzroka, dovolj, da popolnoma molči o volitvi redovnih prelatov, sosebno pa papežev, kakor da bi se isti nikakor ne omenjali v brošuri, katero on napada takó strastno.

Volitev redovnih prelatov, katera je do današnjih dni do cela v rokah nižega klera, je namreč v najožji

zvezi z institucijo redovnega klera in se od nekdanj ne imenuje samo latinski „electio“, ampak ta-li v nemškem in slovenskem „volitev“, torej se tudi nikakor ne dá porabiti pomen, ki se je svojstveno skušal prideti z nasprotniške strani izrazu „ἐξελεξαντο“ (elegerunt) pri razlaganju teksta svetega pisma, govorečega o volitvi prvih sedem dijakonov. Pač bi bil mogel takisto, kakor je skušal konečno opravičiti tajeje volitve dijakonov, izvrševane po svečenikih in lajkih, navesti tudi tukaj, da starim muniškim redom od nekdanj pristajajoča in zaradi tega v redovne statute sprejeta volitev njih prelatov obseza jedino spričanje o sposobnosti kake osebe za prelata, torej da je ni poštovati kot pravo volitev; da je temveč konečna volitev pridržana pri ekzemptih papežu, pri neekzemptih pa pristojnemu škofu, ker so jedino ti poklicani za postavljenje in posvečenje redovnega prelata, in dosledno da postaje kot redovni prelat le po teh, ne pa po glasovanju redovnega klera. Zakaj da je dr. Mahnič rajši molčal o volitvi redovnih prelatov, namesto da bi bil ponavljal to utemeljitev svojega čudnega nazora, in da bi bil z nova bliščal se s svojo svojstveno logiko, naravno, da mi tega ne vemo; ali to vemo mi, da se celó to izključno našemu častitemu gospodu nasprotniku svojstveno dokazovanje od njega absolutno ne dá porabiti za papežko volitev, kar dovolj dokazuje to, se z nasprotniške strani popolnoma molči o tej volitvi.

Nad tisočletje sta nepretržno volila papeže kler in ljudstvo starega Rima. To zgodovinsko dejstvo tajiti ali samo oslabljati, nima poguma niti naš častiti gospod nasprotnik, ker ravno volitev naslednikov Petrovih ni zanimala samo pojedine dežele ali narode, ampak skupno krščanstvo, torej se je zvedelo celó o zaresniših zazporih, ki so nastali ob volitvi, in so se isti razpori potomcem zabeležili zlasti, od kar so nastopali protipapeži in so vsled tega potrjevali isto volitev cesarji, oziroma kralji italjanski. Sosebno se je pojasnil način teh volitev zlasti vsled tega, ker so mnogostransko vplivali na nje rimsko-nemški cesarji; proti temu vplivu pa sta se branila kler in ljudstvo rimskega mesta kot taka, ki imata volilno pravico, in sicer ravno takó energično, kakor papeži,¹⁾ kateri so imeli popolnoma vzrok, nepretržno rastočemu posezanju nemških cesarjev na cerkveno polje, pripisovati nastopanje cele vrste protipapežev, katero se je dotlej pripetilo čez vse redkoma, in rasenje npravstvenega popačenja v kleru. Nikolaj II. je bil, da bi od-tranil posezanja rimsko-nemških cesarjev, katera so bila postala neznosna zlasti od Otona I.²⁾ naprej, naposled prisiljen

¹⁾ Ursicinus proti Damasusu leta 367, Eulalius proti Bonifaciusu leta 418.

²⁾ Ta cesar namreč ni bil zadovoljen s sporočenim ali starim pravom potrjenja papežke volitve, katero se je radodarno priznavalo od V. stoletja naprej, je torej zaukazal, da naj bi se smelo celó posvečenje papežev vršiti jedino v prisotnosti cesarskih delegatov. Pač je sklenil že koncil Ravenski, pod predsedništvom papeža Ivana, (898—900) podobno določbo, da bi se zabranili turbulentni dogodki pri volitvah.

¹⁾ „Cum consensu universae Ecclesiae.“

²⁾ „Ut nulli episcopatum praemiis ac comparatione liceat adipisci. Sed cum voluntate regis, juxta electionem cleri ac plebis, sicut in antiquis canonibus tenetur scriptum, a metropolitano vel quem in vice sua praemiserit, cum conprovincialibus pontifex c. nsecretur.“ Takó se glasi izvirnik tega kanona.

kardinalnim škofom podeliti pri papeški volitvi več vpliva za toliko, kolikor jim je naložil dolžnost, da bi takoj po smrti papeža najgorečnije pogajali se o volitvi njegovega naslednika, ki naj bi se po možnosti vzel iz klera rimske cerkve, in da bi potem dosegli pritrjenje ostalega klera in ljudstva mesta rimskega, torej da bi tako rekoč pripravljali volitev, katera bi se imela vršiti celó zunaj Rima, ako bi nastale zmešnjave. O dotičnem dekretu, ki nikakor ne odstranja, temveč pa varuje staro volilno pravo klera in lajikov, dogovorili¹⁾ so se na sinodi leta 1059, in posledica tega dekreta je bila, da se je dejanski svobodno volil neposredni naslednik Aleksander II. Ali nemški vladar Henrik IV., razkačen zaradi tega, je dal takoj Parmenskega škofa Kadalaja (Cadalaus) voliti za protipapeža (Honorius II.), in pokazale so se naredbe, izvršene po Nikolaju II. proti vplivanju na papeške volitve v obče kot nezadostne; papež Aleksander III. bil je torej prisiljen,²⁾ papeško volitev izročiti kardinalskemu kolegiju na III. koncilju Lateranskem (1179), in je popolnil to naredbo papež Gregor X. in *Concilio Lugdunensi II.*³⁾ z določbo o *Conclave*.⁴⁾

Ta kratka zgodovina papeških volitev, specijalno tudi sprememb, ki so se zgodile v njej od srednjega veka naprej, kažejo brezdvombeno, da so bili papeži, ki so več nego tisočletje nepretržno varovali pravo klera in ljudstva, sodelovati pri papeških volitvah, in sicer se niso obnavljali isto varovati celó proti mogočnim rimsko-nemškim cesarjem, kar bi bili opustili izvestno, ako bi ne bili poštevali istega kot sporočeno staro ali celó kot nezakonito pravo. Jedino to, da so rimsko-nemški cesarji nepretržno sistematiški in brezobzirno vplivali na papeške volitve, kar je povzročevalo ne samo pogostno nastopanje protipapežev, torej razkole, ampak tudi v kleru in ljudstvu rimskega mesta razpore, ki so se dali težko odstraniti, in formalne domače vojske, jedino to pravimo, je sililo papeže, potem ko so se pokazali drugi ukrepi nezadostni v odstranjenju zla, da so izročili volitev nasled-

nikov od skupnega klera in ljudstva na samo jeden del klera rimske cerkve, namreč na kardinalski kolegij iz 6 škofov, 50 svečnikov in 14 dijakonov. Takih v vsakem kompendiju cerkvene zgodovine in celó kanoniškega prava navedenih, torej obče znanih zgodovinskih dejstev ni mogel tajiti naš častiti gospod nasprotnik, pa ravno takó tudi priznati ne, ko on pač absolutno odreka pravo sodelovati pri nameščanju cerkvenih služeb, ne samo lajikom, ampak celó svečenikom, dijakonom in nižim klerikom. Zatorej se je odločil kar molčati o papeških volitvah, katere posebe naglaša kritikovana brošura.

Mnogokakemu naših čitateljev se utegne zdeti čudno, da ne skuša dr. Mahnič tudi na papeške volitve odnašajočih se zgodovinskih podatkov razlagati, oziroma jemati jim vsak pomen takisto, kakor na volitev prvih sedem dijakonov odnašajoči se tekst svetega pisma. Še takó legitimna volitev, bodisi da jo, kakor poprej najdeni stecletij izvršuje kler in ljudstvo rimskega mesta, ali pa, kakor danes, kardinalski kolegij, more se pač razumeti tudi kot nepravilna volitev, oziroma kot samo spričanje sposobnosti izvoljenca, ker ta ne dobiva pravic papeževih z volitvijo, ampak še le izjavo, da sprejme volitev, končna (ali končno veljavna) volitev je torej pridržana njemu. No mi smo videli, da bi tako dokazovanje popolnoma odgovarjalo svojstveni nasprotniški logiki, vrhu tega bi to, kar se navaja z nasprotniške strani v opravič-nje tajeja vseh pravic svečenikov, nižih klerikov in lajikov, specijalno tudi sodelovanja istih pri nameščanju cerkvenih služeb, jedva bolj razveljavilo, nego popolno zamolčanje v kritikovani brošuri posebno naglašene papeške volitve, katera je klasičen zgled v cerkveni zgodovini. No mi se kljub temu držimo svojega gorenjega mnenja, da naš častiti gospod nasprotnik se absolutno ni smel lotiti poskusa, da bi papeški volitvi jemal takó popolnoma ves pomen, kakor je to storil gledé na volitev prvih sedem dijakonov. Saj bi bil mogel poskus prodreti do Rima, in bi ga mogel lahko vzeti za zlo mogočni kardinalski kolegij, ki ima danes papeško volitev v svojih rokah; latinizatorji, ako hočejo, da se jim uresničijo njih na pozemsko obrnene želje, pa imajo popolnoma vzrok, da se ogibljejo vsake zamere pri mogočnikih, sosebno tedaj, kedar, kakor je to ravno tukaj, se spodtikajo v pospeh svojih želj nad izreki svetega pisma, kakor tudi nad izreki veleznamenitih cerkvenih očetov.

(Dalje pride)

Komentarij k nekej farizejskeji „molitvi“.

Znani zagrizeni vrag *Slavjanstva* sploh in Rusije posebe, francoski¹⁾ publicist Leroi-Beaulieu napisal je pred nekaj meseci pamflet o svobodi vesti v Rusiji, kateri je

bil ponatisnen v poljskih listih. Odtod prevedel ga je otec karikaturnega slovenskega latinizatorstva in podal v duševno pičo svojim zakonskim in adoptivnim sinovom. Vidi se, da ako je treba *grditi slavjansko* Rusijo, dober je tudi francoski notorični ateist k temu, po znanem

¹⁾ Mansi tom XIX, pag. 903. Gratian. dist.: XXIII. c. I.

²⁾ Primerjaj dotične določbe tega koncilja z Gratian ad C. 34 D. 63. Coelestin II. je bil prvi papež, pri katerega volitvi nista več sodelovala kler in ljudstvo rimskega mesta.

³⁾ Hadrian tom. IX pag. 1561.

⁴⁾ Ostale določbe, ki so jih ukrenili papeži Klement V., Klement VI., Julij II., Pavel IV., Gregor XV. in Pij IX. gledé na papeško volitev, so tukaj malovažne, zatorej se jih ne dotikam dalje

¹⁾ Ni družine brez spaka. Op. st.

principu, da cilj osrečuje sredstvo. Ljudje, ki doma proti svobodi vesti, zajamčenej v ustavi, kličejo grom in strele, zaščitajo v svoj namen to svobodo v samodržavnej državi, kjer ustave ni, in daj Bog, da bi je dolgo ne bilo tudi že samo zaradi tega, ako ima ona biti izdelana po obrascu drugih.

Vsako izvestje o proganjanju katolicizma v Rusiji je le tendenciozna, *zavedna laž*, ki je pač umevna pri Poljaki, kateri v nekem razredu vedno še sanjarijo o svojem „królě“, ne pa resnobnim ljudem nepoljske narodnosti. Laž sploh ima kratke noge, in človek, ki hoče z lažjo česa doseči, lagati bi, po zdravem zmislu imel pač le tam, kjer se njegova laž *proveriti* (kontrolirati) ne da. Inače zgodi se lahko, da zaslepljeni njegovi adepti skoro drug za drugim odpadejo od njega, ako njih vest ni tako „svobodna“ in razuzdana.

O prehodu unijatov v pravoslavje bilo bi otcu latinizatorjev slovenskih boljše *molčati*. Da ima on kak pojem ob uniji, ne dotikal bi se tega vprašanja. Unija zgodila se je seveda le po *vzajinnem* dogovoru med rimsko kurijo in pravoslavniimi; dogovor pa ima le do tistega časa svojo silo, dokler ga izpolnujete o be dogovorivši se strani. Ako bode treba, dokažem kedaj na podstavi oficijalnih datov, da prehodu unijatov v naročje pravoslavja ni bila kriva neposredno rimska kurija, še manj pa rusko praviteljstvo (vlada), nego zlasti red Bazilijancev, odkar so se pod grškimi klobuki bazilijanskimi začeli skrivati širokokrili klobuki poljskih latinizatorjev in konfederatke poljskih puntarjev. Ob času prisojedinenja unije k pravoslavju velika večina Bazilijancev ni znala *ni besede po ruski* in ni bila ruske narodnosti. Mraz leti po koži, ko čitaš, kako so ti poljski Bazilijanci postopali po zversko z unijati in posebno z njih svet-skimi svečeniki, da bi poprej *opoljačili* ruske unijate in oživili in umnožili hirajočo poljsko narodnost. Vera katoliška bila je tem ljudem ravno dano le *sredstvo*, kakor pristašem nove „gospodujoče in kaznujoče“ cerkve. Sedanjí poljski puntarji — jim prosti poljski narod in mlado poljsko pokoljenje čisto nič ne sočuvstvuje — pošiljajo navadno svoja pritoževanja o preganjanju katolicizma v Rusiji v inostrane liste, odkoder oni prehajajo potem v gališke poljske liste, odtod v nemško-židovske, odkoder vso politično modrost črpajo slovenski duševni sk *do čina*.

Ako cerkev ne dopušča, da bi se svetska vlast vtikala v njene zadeve in škodila njenim interesom, tudi svetska vlast ne more, po čisto npravnem čuvstvu samo ohranjenja, trpeti, da bi kaka „cerkev“ pokladala cokljo pod kolesa njenega stroja, tem bolj, ker poljski predstavitelji cerkve javno uže preveč kažejo, da jim je vera le plašč v prikritje puntarskih teženj. Naj pri tem omenjam le incident z metropolitom kijevskim Platonom, katerega je v cerkvi sprejel v ornatu župnik Moravič potem, ko ej čestiti predstavitelj pravoslavne cerkve izjavil željo

obiskati katoliško cerkev. Episkop Kozlovski, ultra-nacionallec poljski, suspendoval je zato brevi manu Moraviča, dasi sam rimski prvosvečenik pravoslavne episkope naziva „dilekti fratres“ in vabi na cerkvene zборе, katere sklicuje, in dasi rimska cerkev pravoslavni episkopat in svečenstvo *popolnoma priznaje*. Da episkop Kozlovski ni postopal po *kanonih* rimsko-katoliške cerkve, jako lapidarno dokazuje ta okoliščina, da, ko je rusko praviteljstvo odtegnilo Kozlovskemu polovico letne plače, to je 3000 r. za njegov ostentativno puntarski in porogljivi čin, *restavroval* je episkop župnika Moraviča stante pede, v bojazni, da izgubi še drugo polovico plače. Osební, materijalni interesi rokovodijo te najemnike temnih rok, in nedavno sem imel slučaj, preveriti se o tem zopet črno na belem. Ko se je namreč otec slovenskih latinizatorjev predaleč zaletel in se zamotal v mreže herezije in državi opasnih načel, bila je prva njegova skrb, da bi ne *izgubil* „svetopisemske stolice“; to bi bila po njegovem dovolj najivnem priznanju, „*osodepolna* (!) posledica“, posebno zdaj, „ko se mu je — *hvala Bogu* — *plača zvišala!*“ Tako človek, po vnanjem vidu čisti svetnik, takoj pokaže kozje nožke, ko opasen veter poduje (popiha) mimo žepa.

Rusko praviteljstvo ima brezdvomno mnogo nedostatkov, no k pozitivnim dobrim njegovim kačestvom (kakovostim) spada ravno njegova verotrpimost ali verska strpnost. Muhamedani, Armeni, da, celó pagani, katerih ima Rusija cele milijone, nikdar niso še prišli v konflikt s praviteljstvom; strčili so se z njim le luterani v *ostrejskih* provincijah in pa katoliki v *Poljši*. Od luteranov pa in katolikov znotraj imperije, t. j. kjer te dve veroizpovedanji po geografičnemu položnju nisti prigradni v politične svrhe nekaterih bujnih glav, ni bil slišen še *nijeden glas* o zatiranju luterstva ali katolicizma.

Da pravoslavna Rusija ne proganja katolicizma *kot takega*, nego da mu *gre celo na roko*, pokazuje najbolje *zgodovina Tiraspoljske rimsko-katoliške eparhije*. Kdor hoče o njej čitati več, kažem mu na nedavno pojavivšo se knjižico Gorodeckega. „K istoriji katolizma v Rusiji.“

Iz te knjižice vidimo, da je do 1847. l. bilo v Rusiji 6 katoliških eparhij: Mohilevska, Vilenska, Teljševska, Minska, Lucko-Žitomirska in Kamenecka.

Po pogodbi, ki se je zaključila v Rimu 3. aug. 1847. med pooblaščenca ruskega praviteljstva grofom Bludovim in A. Butenjevim in pooblaščenem papeža kardinalom Lambruschini, otvorila se je sedma eparhija — Hersonska, ki je zaključala (obsezala) v sebi Besarabijo, Hersonsko, Jekaterinoslavsko, Saratovsko, Tavričesko, Astrahansko gubernijo in Zakavkazki kraj, in imenoval se je za Saratov posebni sufragani ali vikarni episkop. Ko je bila ta pogodba uže podpisana, postanovilo se (sklenilo se) je, po posebnem soglašenju z Rimom, da imata v Hersonskej eparhiji biti d v a sufragana, a ne jeden.

Grofa Bludova je Rusija poslala v Rim, ker so se tam po slučaju zedinjenja unijatov s pravoslavjem v 1839. l. zelo splašili. Ko je bil v 1840. l. car Nikolaj Pavlovič v Rimu, obečal je, ko se je videl s papo Gregorjem XVI., da se začne z njim pogajati glede zaključenja konkordata v zaščito katolikov v Rusiji. Z Bludovim se je poslal v Rim senator Gube, ultra-katolik in poljski domoljub. In Gube je bil glavni rokovoditelj pogajanj z Rimom.

Po dogovoru 1847. l. izdal je Pij IX. bulo od 5. jul. 1848. l. V njej rimski papež najprej povdarja svojo skrb v ime „otcovske ljubovi k vsem kristijanom, naj bodo, kjer hoté, o koristi svete naše vere in o duševnem blagru vernikov, celó v tistih deželah, ki so jako oddaljene od te svete stolice.“ To skrb je Pij IX. obrnil tudi „na tako obširne dežele ruskega carstva, kjer so učitelji besede božje, katere je pošiljala rimska¹⁾ cerkev, z neomahljivo hrabrostjo in stanovitnostjo v največih težavah in opasnostih, včasih celo prejemali krono mučeništva in uže v najstarejše čase prvi oznanovali in razprostranjali zveličavno Hristovo vero in porabili vse svoje moči na to, da bi narode, ki so bili potopljeni v mrak zmote, ozarili s svetom, katoliške resnice...“ In zato smo sklenili: šestim eparhijam latinskega veroizpovedanja, ki so uže ustanovljene v Rusiji, dati nove meje in ustanoviti novo episkopstvo v mestu Hersonu z dvema sufraganstvoma s tem namenom, da bi episkopi v teh tako obširnih deželah bolj lahko mogli skrbeti o dušespasenju svoje črede... Ob enem se nam je zdelo dobro, da bi mesto Herson, stolica Hersonske gubernije, ležeči na Črnem morju, bil olepšan z episkopsko častjo, z jedne strani, ker ima blagoprijetno lego, z druge strani, ker je zemlja tam plodovita, mnogoljudna; ker je tam udobna morska pristanj (pristanišče) in množica prekrasnih hiš in še mnogo drugih okoliščin, ki delajo Herson po pravici za najznamenitejše mesto na Črnem morju. Vsled tega, motu proprio, na podstavi natančnih poizvedeb in Našega apostolskega polnovlastja (polne oblasti), vzvišamo s pričujočim pismom omenjeno mesto Herson na stopinjo episkopske stolice in prisvajamo mu vse obče in posebne pravice, časti, privilegije prednosti in indulte, katere imajo druge v ruskej imperiji kanonično osnovane episkopske cerkve... Ne moremo se zdržati, da bi zopet in zopet ne opomnili načelnika hersonske eparhije, da bi vsakikrat, kadar bode terjala to korist njegove črede, pošiljal po vsej eparhiji duhovnikov, kateri bi izpolnjevali dolžnost misijonarjev, in podajali katolikom vsako duhovno pomoč. Kar ta načelnik izpolni tem bolj lahko, ker je uže rusko praviteljstvo sklenilo, dajati tem svečnikom plačo iz državne blagajnice.“

¹⁾ Pri tem se misli najbrže na dobo, ko ste bili vstočna in zapadna cerkev še zedinjeni, takó da se tu identifikuje vstočni del z zapadnim delom iste cerkve. Kajti ako tudi prezremo prvo apostolsko dobo krščanstva, pozna ruska tudi cerkvena zgodovina misijonarje jedino iz vstočnega dela tedaj še skupne cerkve.

Ker je Nikolaj Pavlovič kmalu uvidel, da državna blagajnica daje denarje le na „spreobrnjenje“ pravoslavnih v katolicizem, ukazal je oddati dogovor 1847 „v Senat na hranenje“, novi episkop Gelat-Kahn pa je bil naznačen členom rimsko-katoliške kolegije v Petrogradu.

Po smrti carja Nikolaja Pavloviča se je zadeva nove latinske eparhije drugače obrnila.

Po soglasju z rimsko stolico, prenesla se je hersonska episkopska katedra v ujezdno mesto hersonske gubernije Tiraspolj (29.000 prebivalcev), pri čemer je sama eparhija dobila ime *Tiraspoljske*. No, pokazale so se velike težave: v Tiraspoli ni bilo ni cerkve, ni dvoica za episkopa, hiš za kapitul, konsistorijo in seminarijo, a zidati tega takrat ni bilo možno zaradi vojnih okoliščin. Po želji Rima se je torej episkopska stolica ad interim prenesla v Saratov in tamošnja katoliška cerkvena spremenila se je v katedralo.

V 1857. l. bil je izdan ukaz, da se ta stolica iz Saratova zopet prenese v Tiraspolj. No ta ukaz se ni izpolnil nikdar, dasi je praviteljstvo, po proračunu novorosijskega (odesskega) generala-gubernatorja grofa Stróganova, naznačilo tri milijone rubljev na sozidanje v Tiraspoli cerkve, škofije, seminarije in potrebnih k temu poslopij. Nasprotno, saratovski episkop je na sredstva svoje eparhije v 1880. l. sezidal Saratovu grandiozno stolno cerkev; ostati katedri v Saratovu, daleč od centra, na Volgi, zdelo se je Rimskemu prestolu važneje, nego vzeti tri milijone in preseliti se v Tiraspolj.

Oficijalne date, katere je sestavil prvi tiraspoljski episkop Ferdinand Gelat-Kahn (Bavarec rodom, učenec slavnoznane, letos umrlega Döllingerja) v 1857. letu so naslednje: Rimsko-katolikov 103.473, Armeno-katolikov 11.808, vsega vkup 115.281 duš.

„Directorium horarum canonicarum et sacrarum missarum ad usum Dioecesis Tiraspolensis Saratoviae 1888“ pa ima te številke: Rimsko-katolikov 221.476, armeno-katolikov 23.434, vsega vkup 244.910 duš.

Število armeno-katolikov uveličilo (povečalo) se je vsled prisajedinjenja nekaterih turških okrajin k Rusiji, po berolinskem dogovoru.

No odkod se je uveličilo število rimsko-katolikov za 30 let na celih 118.000 (reci: sto osemnajst tisoč) duš, t. j. na 46%? More se li tak porazitелjen naraščaj pripisovati prirodnemu rasti naseljenja? O novih kolonijah pa oficijalno ni ničesa izvestno. Ali je možno, na osnovi tega uveličenja, zaključiti, da rusko praviteljstvo katolicizem kot tak zatira? In na to poslednje upirajo se latinizatorji vedno, ukoriščujoč si priljubljeno „pia fraus“ v svoje temne namene preganjanje puntarskega polonizma ignorujejo, in ostaje jim destilovano proganjanje katolicizma v Rusiji, ne v Poljsi samej, kajti „mahati“ je treba po Rusiji, ne po pravoslavnej Rusiji, ne po slavjanskej Rusiji.

Po posameznih mestih zraslo je število rimsko-katolikov za poslednjih 30 let tako-le. V *Rostovu na Donu* od 158 do 1066 duš; v *Eichwaldu* od 400 do 4073 duš; v *Kerči* od 333 do 3200 duš; v *Simferopolu* od 336 do 1425 duš itd. Za teh 30 let osnovala so se nove župnije v *Liebenthalu* župnija šteje 2720 duš, v *Nikolajevski* 2045 duš itd. Zidale so se na stroške *ruskega* carja nove kamenate cerkve celó v *takih župnijah*, kjer je manj nego sto (100) duš katoličanov (n. pr. v *Marijopoli* jih je 96 obojega spola).

Število katoliških svečnikov se ni posebno pomnožilo: v 1857. l. bilo jih je v *tiraspoljske* eparhiji 118, „*Directorium*“ za 1888. l. pa jih našteva 153, no ako prevešek v 35 svečnikov pomenja ravno toliko novih župnij, kar je faktično tudi tako, dobiva tako javljenje uže čisto drug značaj. In vsi ti rimsko-katoliški svečniki dobivajo od *ruskega* carja stalno plačo, t. j. od države, kjer je pravoslavje oficijalno in po zakonu objavljeno kot *gospodujoča, državna religija*.

Kako pa pogledajo latinizatorji na fakt, da je *pravoslavni* episkop v *Saratovu*, t. j. upiskop *gospodujoče* v *Rusiji* cerkve, v 1857. l. dobival od erarja letne plače 800 (reci: osem sto) rubljev, katoliški episkop *Gelat-Kahn* pa 6000 (reci: šest tisoč) na leto, to je šestkrat več, nego pravoslavni in še 200 r. po vrhu! Sedaj dobivajo i pravoslavni i katoliški episkopi v *Rusiji* *jednako* plačo. Latinizatorjem se pokaže ta jednakost v plači vnebovpijoča nepravilnost in posluži jim novim dokazom, da se katolicizem v *Rusiji* preganja in zatira.

Naj čitatelj ne misli, da je moj spis namenjen ljudem, katerim so zavedna laž, frivolnost in cinizem druga priroda. Istina je dostopna le onemu, ki navlašč

ne zatika ušes. Pišem za one, v katerih gori luč prave krščanske vere, vere ljubavi in istine, vere krotkosti in potrpežljivosti; obračam se k „čelovčcem blagovolénija“.

No i prva poroda ljudij ne more odreči avtentičnosti omenjenemu „*Directoriumu*“ *tiraspoljske* eparhije. Sicer smo še lani videli, da je nek monopolist slovenskega domoljubja in arhi-latinizator navzlic očividnej opasnosti, da se mu bode za vedno laž vrgla v oči, črno na belo legal, in ko se mu je citiroval oficijalni dokument, v katerem je bila natiskana njegova laž, *molčal* je. Od tistega časa prišlo je *molčanje* pri neke vrste ljudeh v modo. To javljenje je jako žalostno za Slovence. Doživeli smo namreč do onih časov, ko so „nekaterniki“, omotjeni smradom dunajskega „*Salzgriesa*“, došli do takih dejanj, kjer je *vsako opravičenje in ohjasnjenje nemožno*. Ko bi se oni čisto srčno skesali, vzdignul bi žep gromki protest. *Molčé*, in ako jim še s strani čmokne pljunek prezrenja v lice, otira ga brezpokojno roka, prinavajena k vsemu gnjusnemu, in sami rasto in debelé na vse četiri strani sveta, do takih ogromnih razmer, da najiven človek nehote misli, da je v tej dvigajoči se gori sosredotočeno vse slovensko domoljubje — kje nam, suhim klekom, govoriti še o njem! Börne govori o podobnih bitjih: „*Zarten Kitzel fühlen sie nicht, man muss ihnen einen Pfahl in die Rippen stossen!*“ Iz tega je vidno, da je duhoviti pisatelj žil davno davno. Takrat očevidno „nekaternikov“ še ni bilo. Ti hibridi, porodivši se iz prekrizanja slovenskega duha z židovsko breznavstvenostjo, rasto in cveto in remontujejo tako odlično, da ne kolom, no morda le še kakim lokomobiljem bi se dalo prodreti „blaženstvo“, ki se je nakopičilo okolo uma, srca in vesti „nekaternikov“. (Dalje pride).

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani je imelo dné 8. t. m. svojo XXXII. sejo. Navzočni so bili: Prvomestnik Tomo Zupan; odborniki: Matej Močnik, Iv. Murnik, Luka Svetec (podpredsednik), dr. J. Vošnjak (blagajnik), Andrej Zamejec, Anton Žlogar (zapisnikar). — Prvomestnik naznanja, da je IV. zvezek „Knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda“ — „Junaki“, I. snop. že izgotovljen in da se bode dobival razun pri vodstvu, tudi po vseh knjigarnah izvod po 25 kr. Blagajnik omenja, da sklepa račune koncem leta, a za preteklo leto so nekatere podružnice še na dolgu, torej jih uljudno vabi, da čim preje dopsiljejo doneske, tem bolje, ker redni stroški za osnovane šolske zavode vedno rastejo. — Zapisnikar naznanja, da sta poleg že ustanovljenih podružnic: Sv. Lenart v Slov. Goricah in Cerklje na Gorenjskem, v osnovi zopet dve novi, jedna na Kranjskem, druga na Koroškem. Poročilo, kakó so bile rešene tekoče zadeve, vzame vodstvo na znanje. — L. Svetec in M. Močnik poročata o prošnjah za podporo, ki so bile uslišane.

Jos. Lipold, neumorno delavni rodoljub na narodnem polju, bivši starosta „*Savinjskemu Sokolu*“, umrl je v *Mozirju* v 50. letu dobe svoje.

Anton Kalčič, trgovec in veleposestnik v *Novem Mestu*, umrl je v 61. letu svoje dobe. Bil je že v začetku ustavne dobe med prvoboritelji na *Štajerskem*, potem pa si je pridobil novih velikih zaslug v *Novem Mestu*, kjer je bil med ustanovniki „*Narodne čitalnice*“ pravi ustanovnik slovenske *Talije* v *Novem Mestu* in jeden prvih podpornikov „*Narodnega doma*“ istega mesta. Za „*Nar. dom*“ je žrtvoval sam 3000 gld. Bil je v obče priljubljen in uzoren rodoljub.

Državno zgodovinsko pravo Slovencev in zgodovinsko pravo istih Slovencev na cerkvenem polju bo letos med drugim „*Slovanski Svet*“ še posebno razpravljal. Na to opozarjano naše čitatelje toliko rajši, ko se nadejamo zatrdno, da bodo jako zadovoljeni s temi razpravami. Morda v teh pojasnilih mnogo takega, česar niti naši strokovjaki niso še poznali; toliko zanimivše in poučniše bodo te snovi za naobražence naše v obče.

O pravu niže duhovščine in lajkov pri nameščanju cerkvenih služeb ima ta št. „Slov. Sveta“ lep začetek razprave pod rubriko „O kritiki dr. Mahnič“, na kar posebe opozarjamo slovenske svečenike, kakor tudi lajke.

Vjekoslav Spinčič, profesor na ženski pripravnišnici v Gorici, zajedno poslanec istrskih Slovanov, postal je člen dež. odbor v Poreču. Kot tak je prvi Slovan, ki sedi v tem odboru, v Gorici si je pridobil v kratki dobi raznih zaslug na narodnem polju, pa tudi srca Slovencev. Ta dejatelj je neumoren delavec, poln iskre, govorniške sile, jeklen značaj. Privoščimo ga istrskim Slovanom, a želimo, da bi jih Bog dal vsaj nekaj v vsaki pokrajini na Slovanskem.

Pevska družba Tržaške okolice „Adrija“, „Velesila“ in „Zarja“ so priredila v Trstu s skupno udeležbo sredi tega meseca veselico z obsežnim in celim vspehom. Sodedoval je tudi dramatični odsek Tržaškega Sokola, ki se je posebno odlikoval, kakor so se pojedine pesmi poslušale z veliko pohvalo. Došli so razni odlični gostje, počastil je veselico tudi c. kr. namestnik Rinaldini, ki je dalje časa ostal. Občinstvo ga je navdušeno pozdravilo, godba je zaigrala cesarsko himno.

Kakor se vidi, slovenski rodoljubi kljub največim zaprekam in kljubu nedostatku gmotnih pomočkov oživljajo in prebujajo narod slovenski v pritiskani tržaški okolici. Pevska društva vstajajo in se utrjujejo in pokazala so, da se smejo pokazati pred izobraženim občinstvom. Veselimo se sedanjih uspehov, želimo da bi vstajali rodoljubi, ki delajo neposredno na probudo od Tržaškega mesta zanemarjenega in preziranega naroda, a zajedno želimo, da bi gmotno podprti rodoljubi dajali pomoči delujočim probuditeljem. Zgledi radodarnosti so se pokazali že tudi ob tej priliki. Kviško bratje ob Adriji!

Razmere v Trstu. O teh razmerah so jo bili oficijozni listi jeseni zatrobili tako, kakor da bi bili postali politiški Savli nakrat Pavli, kakor da bi bila prenehala Iredenta. Namera, za katero je delala vedoma ali nevedoma tudi Praška „Politik“, je bila očitna, ostane primorskim Slovincem tudi dobro v spominu. Kmalu ali takoj potem je bil imenovan sedanji namestnik Rinaldini. Previdni Slovani so videli, kaj se vrši, a bili so onemogli; no sedaj vidijo tudi drugi, kaka je s takó zvanim preobratom v mestnem, oziroma deželnem zboru Tržaškem. Bazzoni je zopet zasedel županov stol, in ko je bil nameščen, ni imel nujnejšega opravila, kakor da je velik del svojega nagovora pri nastopu svoje stare časti obrnil z apostrofovanjem proti Slovincem tržaške okolice, češ: Quos ego! — ako bi se namreč hoteli ovedeti svoje narodnosti in potegovati se za svoje pravice v najskromniši meri. „Edinost“, ki neprestrašeno kritikuje počenjanje spreobrnjenih „patrijotov“, je z vsem pravom ostro grajala župana, ki se je spomnil slovenskih „agitatorjev“, v tem ko je popolnoma pozabil rogoviležev iredentarskih, ki so ostali, kar so bili po mišljenju, vedenju in dejanju. Grajala je „Edinost“ pa tudi sedanjega namestnika, da ni imel pri nagovoru župana niti jedne dobre ali neugodne besede za Slovence, ko poznata razmere dobro, ter bi bila vsled tega še večja njegova dolžnost, da bi bil opominjal, naj bode laška večina tržaškega zbora vendar jedenkrat pravičniša slovenskim najpravičnejšim težnjam. Jednako strogo, pa dejanski objektivno označuje vedno energična „Naša Sloga“ tržaške razmere ter jasno kaže, da za Slované primorske, specijalno tržaške okolice se niso zboljšale, temveč se boji, da se še vse poslabša, kolikor je zavisno to od vladnih krogov.

Da pa „Edinost“ in „Naša Sloga“ niste gledali prečrno, dokazujejo dogodki zadnjih dnij v Tržaškem mestnem zboru. „Edinost“ od 22. t. m. opisuje stvar pod naslovom „Kje živimo?“ med ostalim tako-le: „Odnosi v Trstu po zadnjih volitvah se nikakor niso zboljšali. To nam jasno priča zadnja seja mestnega svetovalstva dne 16. t. m. Kakor znano, na dnevnem redu je bila zadeva gledé prenosa mrtvih ostankov nekega maloznanega italijanskega pesnika Revere (Revera) in prepoved tukajšnjega namestnika. Znani panlahon d'Angeli najbrže v imenu večine mestnega svetovalstva je predlagal navzlic opravičenej prepovedi c. kr. vlade, da se pepel pok. Revere prenese v Trst; da se storé potrebni koraki, da se vladina prepoved zopet odvzame; da se tedaj na občinske stroške hranijo ostanki v Rimu, ter da se postavi „slavnemu“ pesniku v Trstu spomenik! Za prenos Reverjevih ostankov glasovala je progressova večina in „vladina“ poslanca Panfili in Fontana. Za razveljavo namestniškega odloka so glasovali c. kr. banski lord (Burgstaller), Mojzes Luzzatto in Vierthaler — vsi trije „vladini kandidati“. Za ostale točke so tudi „vladini kandidati“ postali progressovci in zatrobili so z rudečim Angelom in Rascovichem v jeden in isti rog. Samo dva okoličanska slovenska poslanca sta stalno glasovala proti! Najeti magistratni „črnci“ in druga tržaška sodrga so na galeriji glasno ropotali, ploskali in razsajali ter vplivali na župana, ki jih je ljubeznjivo karal, naj bodo mirni. . . . Mestni zbor je v tej seji sklenil pet točk, ki lojalnosti bijejo v obraz ter zadajajo tržaški neodločni c. kr. vladi pet lepih zaušnic. H a b e a t sibi! Že večkrat smo grajali nekatere čine tukajšnje deželne vlade, videči, da se novi namestnik le preveč udaje pasivnosti in potrpežljivosti napram stranki, katera jej dela tako sramoto.“ Potem graja „Ed.“ vlado, da je bila sklenila vlada pri zadnjih volitvah kompromis s „konservativci“, katerih je sram, pokazati se očito zveste in udane Avstrije. . . . Ako bi se Slovenci drznili ostanke, morda se spomni kak Dumreicher ali Süp v drž. zboru Revere, kakor 1889 v drž. zboru nekega po Klunovo blaznega „Slovenca“ na Ruskem in pa nekega umrlega svečenika slovenskega s slovansko biblijo v krsti (Op. ur.) kacega svojega zaslužnega moža, ki je dlje časa živel in morda pisateljval — recimo na Ruskem — prenesti v Ljubljano, bil bi to ogenj v strehi. Vse nemške in laške kavke (in še kak Tudi — Slovenec Op. ur.) bi se z nečuvno nesramnostjo zagnale v nas ter nas krivičile veleizdajstva, panslavizma itd. itd. Na to pa, kar se godi v „prezvestem Trstu“, vlada modro molči in zatiska oči. . . . Proti vladinemu odloku in za uprizorovanje protiaustrijskih demonstracij so glasovali najboljši tukajšnji „patrijotje“ à la Burgstaller, Panfili, Vierthaler i. dr. Proti predlogu d'Angela sta pa dosledno in stalno glasovala samo dva okoličanska poslanca ter s tem vredno zastopala 40.000 tukajšnjih Slovencev, kateri gotovo ne škilé preko meje, temveč zaupno gledajo na c. kr. vlado, dasi jim ta ne privošči v polnej meri varstva postav proti lahonskemu nasilstvu in jih prepušča osamljene in predane svojej osodi. Sapienti pauca.

Društvo „Südmark“ se organizuje. Po vzgledu nemškega „šulferajna“ ustanovlja podružnice. Društvo razpošilja pôle za nabiranje udov. Té dni se ustanovi podružnica na Dunaji, za tem je napovedana ustanovitev podružnice v Rádgoni, v Celji, v Fürstenfeldu, v Gradci (dve), v Beljaku, v Ljubljani. Mestni očetje v Celji so sklenili, da pristopijo k društvu kot ustanovniki.

Bojni oklic, ki so ga minolega meseca razglasili po nemško-nacionalnih in liberalnih listih, namerjajo v tisočih izvodih raztrositi med ljudstvom. Na istem so podpisani: dr. Derschatta, načelnik, dr. Hofmann, Feichtinger, namestnika, prof. Polzer, perovodja, Selbacher, blagajnik; odborniki: Ascher, dr. Chroust, arhitekt Hofmann, tiskar Janotta, pl. Knaf, Koller (županov namestnik v Gradci), dr. Kokoschinegg (državni poslanec za Maribor), dr. Glantschnigg, („Kmetski prijatelj“), Moosdorfer, dr. Neckermann (župan Celjski), baron Pistor (občinski predstojnik pri sv. Iliju nad Mariborom), Julij Rakosch (trgovec v Celji), dr. Schmiderer v Mariboru; namestniki: vodja Bohm (učitelj), Fleischmann, dr. Gödel, lekarnar Nedwed; nadzorovalci: dr. Foregger (državni poslanec za Celje), deželni poslanec Fürst, župan, dr. Portugall (v Gradci), državna poslanca dr. Reicher in dr. Steinwender. — Limance svoje nastavlja društvo „Südmark“ s tem, da pošilja občinskim pisarjem po slov. Štírskem pisma, v katerih prosi, mu poročati, ali so v občini kmetje, ki bi želeli dobiti posojilo po 4½%. Pač vzrokov dovolj, da čuvamo.

— kl —

b) Ostali slovanski svet.

Deveto poročilo o delovanju in stanju podpiralne zaloge slovenskih vseučilišnikov v Gradci. Založil in objavil tačasni opravični odbor, V Gradci, 1889. Glavnica je ostala lanska, namreč 7200 gld. nominalne vrednosti. Čistih dohodkov 987 gld. 80 kr. in od 1888 gotovine 139 gld. 23, torej skupaj je bilo 1127 gld. 3 kr. Troški 682 gld. 12 kr., je preostalo 444 gld. 91 kr., ki so na obresti shranjeni v hranilnici za 1890. Odbor je odbil samo 6 prošelj, 91 prošnjam pa se je dovolila vsota 642 gld. Podpiranih je bilo 19 slovenskih vseučilišnikov; od teh jih je bilo 11 s Štajerskega 14 s Kranjskega, 2 s Primorskega in 2 s Koroškega, V blizu isti razmeri so dobivale podpore iz raznih dežel, razun s Primorskega, katero doslej ni dalo čisto nič. Darovali so dež. zbor Kranjski 200, dež. zbor štajerski 150; posojilnica v Celji 100.; več dobrotnikov pa po 20, 15, 10, 5 itd. gld. — Letos so v opravičnem odboru gg.: dr. Greg. Krek, dr. X. J. Bidermann, dijaki: Bogomil Krek, Krančič, Treiber, Žitek, Korun. Tomišek; namestniki: Žolgar, Šuklje in Repič.

Želeti je, da bi ta podpiralna zaloga, ki deluje tako blago in na korist slov. narodu, dobivala vedno več podpore od slov. zastopov, denarnih zavodov in rodoljubov.

Državni zbor na Dunaju začne zopet svoje delovanje 3. januarja. Vsled dogovorov s Čehi in Nemci češkega kraljestva bode neki položenje odslej drugačno. Mi se držimo načel, izraženih v pojasnilih 1. štev. „Slov. Sveta“ tega leta, ker vs drugo ne vede k pravemu cilju in postavi avstrijskih Slovanov v položenje in na stališča, s katerih bi jim bilo možno tekmovati z enakimi močmi nasproti nemštvu in nemški kulturi. Ako pa ne pride do tega: tudi ne bo možno podeliti državi značaja dvoje zapadne in vstočne slovanske kulture; to pa bi bilo proti interesom skupnega cesarstva. Naši čitatelji naj se blagovoljno spominjajo, kakó je razpravljal „Slov. Svet“ l. 1888 in 1889 razne točke, ki spadajo kot uslovja prave narodne enakopravnosti, in takoj obsodijo n. pr. teženje po ustanovitvi kurijatnega sistema v namen zaščita narodne enakopravnosti. In celó, ako bi bile take kurije ugodne za češko kraljestvo, kar pa nikakor niso in ne morejo biti, bi bila uvedba takih kurij naravnost pogubna, ako bi se uvedle po drugih deželah, kjer so slovanske

manjšine. Tudi „Neue Fr. Pr.“, ki se veseli nemških uspehov v češkem kraljestvu, kaže na mnogo slabostij kurijatnega sistema. Ker smo pa lani mi omenili gledé na to, da smo se morali izreči proti načelom slovenskega poslanca Šukljeja, kaže veliko več napak kurijatnega sistema, nego jih je objavilo nemško-liberalno glavno glasilo. Nam se zdi sebosno nevarno, ako bi, kakor govori isto glasilo, pridružili še tretjo kurijo veleposestva. Dоследno bi morali tako tretjo kurijo zasnovati povsod po deželah z mešanim prebivalstvom; to pa kaže, da ravno kurije veleposestva, tudi ko bi bilo vse drugo ugodno, bi potlačile narodno slovensko kurijo celó na Kranjskem, tembolj pa na Koroškem, Štajerskem in povsod po Primorskem, da ne govorimo o deželah, kjer so zdaj Slovani zastopani po manjšinah. Zato opozarjamo tudi s tega stališča ne samo češke zastopnike, ampak še posebe zastopnike drugih slovanskih narodov. Zajedno opominjamo, da omejevanje narodnostij po pojedinih okrajih, kakor se to namerja za češko kraljestvo, je sicer na videz ugodno ali samo na videz. S takim ravnanjem se pravi gledati na malenkosti, prezirati pa resilne principe: *pravi se boljše izbirati, a zares in jedino dobro popuščati.*

Te točke omenjamo zaradi naglega vršenja dogodkov; razpravljali pa jih bomo še posebe; že iz tega pa vidijo slovenski rodoljubi, na kaj jim je posebe gledati, da jih ne zaslepi glas optimizma, ki doni tudi po nekaterih listih, ki izhajajo sicer na Slovenskem, pa delajo — morda nevedoma za politiko tujih, ne pa interesov, kakoršne imajo v resnici država naša in njeni sebosno slovanski narodi.

F. Podgornik.

Matica Hrvatska je imela glavno skupštino 15. decembra p. l. Vlada je podelila podpore minulega leta 1700 gld. Pokojni hrvatski minister Bedeković je daroval 500 gld. Vjeroučitelj v Varaždinu je odločil 50 gld. Knjige od l. 1888. so bile navedene že v „Sl. Svetu“; tiskale so se v 7000 odtisih, kljubu temu so malone že vse pošle. Za leto 1889. dobé členi kmalu knjige, katerih je deset; to so: 1. M. Kišpatić: Iz bilinskog svieta, knjiga treća. 2. dr. T. Maretić: Slaveni u davnini. 3. Rabar: Poviest rimskih careva, 2. dio. 4. Šenoa: Sabrane pripoviesti. 5. Kumničić: Teodora, pripoviest. 6. Vojnović: Psyche. Komediya. 7. Sundečić: Izabrane pjesme. Uvod od H. Badalića. 8. Novak: Podgorske pripoviesti. Tacit: Manja djela, razgovor o govornicah, Agrikola, Germanija, preveo i bilježkami providio dr. Šrepl. Potem se bodo takoj tiskale knjige za l. 1890. — Lani je imela Matica 7247 členov, 482 več od prejšnjega leta. „Matica“ ima 50.339 gld. gotovine in denar v vrednosti od 60.000 gld. Stare knjige so vredne 12.000 gld., katerim hoče odbor znižati ceno, da se razširijo med narodom. Za spominsko ploščo Šenoi v Zagrebu ima odbor 509 gld. Pokojni Veber je zapustil „Matici“ 7000 gld., ter se že čez leto nagradi iz te glavnice jedno delo A. Mažuranić je zapustil „Matici“ 3971 gld., katere dobi ona po smrti njegove soproge. — Ivan vit. Trnski se je imenoval častnim članom. V odbor so izbrani: Prof. Tade Smičiklas, predsednik, J. E. Tomić podpredsednik. „Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém“. Čtvrté, opravené vydání. Sepsal dr. Antonin Randa. Nakladatel Fr. Rivnač v Praze, cena 2 gld. 40 kr.

„Škola ruské konversace.“ Sestavil Jan Váňa, učitel anglické i ruské řeči, vydavatel anglicko-slovanské knihovny vědění. V Praze 1890. Nakladatel A. Storchsyn, knihupec. Stran 119.

Vladna šolska novela se bo obravnavala, kakor znano, najprej v gosposki zbornici. Sedaj bo pretresala to predlogo posebna komisija. Člani, ki so v to izvoljeni, so: Arneth, fzm. Beck, Belcredi, Clam, Martinic, Conrad, Czartoryski, Czedik, Falkenheyn, Franz, Hasner, Helfert, Hye, Miklošič, Misija, Kard, Schönborn, Stremayr, Tarnovski, Tomašek, Unger, Windischgrätz, Zwerger. Stvar se bo pretresala potem v poslaniški zbornici. Optimizem na slovanski strani je prevelik, da bi tega ne razgovarjali posebe.

Češko vseučilišče na Moravskem. Pooblaščenca Pražkih akademikov z Morave so se obrnili s posebnim vabilom k vsem svojim kolegam, da bi vsak skrbel, da bi se podpirala prošnja za državni zbor, ki naj bi podpiral peticijo za vseučilišče češko v Brnu. Dokazujejo, da je taka zahteva opravičena, ker je Morava gospodarski bogata in za tri četrtine češka. Morava ima že sedaj 1300 vseučiliščnikov, ne glede na bogoslovce v Olomucu. Teh dijakov je najmanj polovica čeških, a pomnožili bi se v malo letih z abiturienti kromeriškega, ogersko-gradiškega in opavskega gimnazija. Če pomislimo, da je na nemških in tudi na nekaterih avstrijskih vseučiliščih veliko manj, samo nekaj stotin slušateljev, je pač taka težnja opravičena.

Češki pesnik. V Pragi je umrl pesnik in pisatelj češki, Fr. Chalupa, še v mladostnih letih. Imel je dokaj pesniške nadarjenosti, katerej pa žalibog s trnjem poslana pot ni privoščila polnega razvoja. Poslednje njegovo delo izšlo je v založbi J. Otto, v zbirki: „Bohatyrske zpěvy“ (junaške pesmi). Chalupa baval se je dokaj tudi z literaturami ostalih Slovanov.

Madjarščina po semenščih na Ogerskem. Naučni minister na Ogerskem je lani s posebnim razglasom priporočil škofom gojenje madjarščine po duhovenskih semenščih. Knez in primas Ivan Simor je dal ministru 5. sept. 1889 obširen odgovor, ki je najveljavnejše svedoštvo, kako se madjarščina vtepa in razširja celo po cerkvenih organih najbolj med Slovani ogerskimi, sosebeno pa med Slovaki. Primas dela razloček med starim in sedanjim rodом. Jedino v starem rodu so še nekateri slovaški svečeniki, ki ne znajo dobro madjarskega državnega jezika, to pa je zakrivil stari sistem, torej prejšnja osnova gimnazij, na katerih se ni gojila dovolj madjarščina. Da pa je starih svečnikov slovaških vendar mnogo večjih madjarščine, zahvaliti se imajo ne gimnazijam, ampak semenščem primasovim. Poleg tega, da so bili slovanski kleriki po semenščih v dotiki z madjarskimi kleriki, katerih je bila vedno večina, so imeli zajedno po semenščih *madjarske* cerkvenoliterarne šole. Te šole so nastale, pravi Primas, že tedaj, ko je bila madjarščina v lastni domovini še tuja, ko je bila obča njena poraba omejena z večine na cerkev, in ko so se mogli učiti po šolah vse drugo, samo madjarščine ne, celó Hrvati so si tako prisvojili popolno znanje madjarščine, sosebeno tudi v Budapeštanskem osrednjem semenšču in dunajskem Pazmaniju.

Cerkvenoliterarne šole so snovali po vseh škotijah, te šole so porodile madjarske književnike, te šole pa delujejo še dan danes, zato prehaja primas Simon k mlajši duhovščini, in to je značilno. „O mlademu kleriku mi je malone trditi, da razum madjarščine ne razume ničesar več dobro in popolno. Mladina namreč, katera voli duhovenski poklic, prihaja iz domovinskih gimnazij v duhovenska semenšča, na gimnazijah pa si tudi nemad-jarska mladina prisvoji madjarščino v taki meri, da, za-

pustivši gimnazijo, je malone popolnoma pozabila svoj materin jezik, panajmanj pa se je popolnil tak mladenič v madjarščini tako, da more pozneje še le po daljših vajah propovedovati narodu svojega materinega jezika, ne da bi mogel pri tem tudi pravopisno pravilno pisati. Od tod prihaja, da, akoravno pri sprejemanju semenščanov gledam vedno tudi na take, jezik katerih je nemški ali slovaški, sem v stiski, pri nameščanju takih mest, ker mladi duhovniki razum madjarščine ne razumejo ničesar popolno, ali pa razglašajo svoje madjarsko mišljenje, tako, da zatajujejo znanje nemškega in slovanskega jezika.“

Potem popisuje, da jemlje v semenšča samo take mladeniče, ki so prestali zrelostni izpit, pa ga napravljajo v madjarščini, na gimnazijah pa se goji madjarščina tako da jedva preostaja časa v prisvojenje kakkega drugega jezika, in vsled tega madjarski mladenič iz take šole navadno ne pozna drugega nego materinega jezika.

Kler, ki prihaja dandanes iz madjarskih semenšč, je kakor že omenjeno, madjarski tako, da so škofje pogostoma prisiljeni, pošiljati madjarske dušne pastirje tudi vernikom nemad-jarskega jezika.“

Taka je torej po neoporečnem svedoštvu z narodno enakopravnostjo na Ogerskem po srednjih šolah in po semenščih, takó razumejo misijone katoliške cerkve madjarski cerkveni najvišji dostojanstveniki. Fiat applicatio na namere in dejstva nekaterih dežel v Cislitaviji pa se sprevidi, kaka je z narodno enakopravnostjo, in kakó razumejo tudi tu nekateri cerkveni načelniki svoj apostolat. Za tuje misijone se pripravljajo svečeniki, da bi propovedovali Kitajcem, Japoncem, Zamorcem itd. v njih jezikih na Ogerskem pa te potrebe ne priznavajo niti za domače narode. In proti takim dejstvom in nameram da bi se slovanski narodi ne branili? Ako je ogerski primas v stiski zaradi mest, izpraznjenih med ogerskimi Slovani, zakaj pa ne teži po spremembah sedanje organizacije po semenščih? No, na Ogerskem, kakor v obče dokazujejo, vera peša, pešati mora povsod kjer se oživljajo jednake razmere. Zapadni Slovani hočejo, da bi si stavili brambo proti pešanju vere in npravstvenosti, naši zaslepljenci pa iščejo v tem vele-izdajstvo!

Dimitrij Agrenjev-Slavjanskij toržestvuje ali triumfuje sedaj, rekli bi, po vsej Evropi. Slovenski, češki, v obče zapadno-slovanski rodoljub je vsaj jedenkrat v prijetnem položaju, da ni treba njemu hvaliti slovanske umetnosti, in da se mu torej ni treba bati, da ga bodo sinovi, katere je rodila slovanska zemlja, slovanska mati, napadali in zaradi tega prištevali k veleizdajnikom naroda in celó obsežne domovine. No, častiti gospod dr. Mahnič, stopite sedaj nasproti največi kapaciteti, nasproti prvi nemški avtoriteti, ki se je pohvalno izrazila o Slavjanskem. Opuščamo torej obče laskave kritike drugih nemških listov ter se omejujemo na kritiko prvega nemško-liberalnega glasila. Tu piše 18. jan. t. l. v podlistku Ed. Hanslick, priznana prvi kritik o koncertih o Slavjanskem doslovno takó le: „Ruska nacionalna kapela gospoda Slavjanskega Agrenjeva. Ti pevci mikajo oko in uho s čarobnostjo tujega sveta. Kakó cepčeno je že njih vstopanje! Po dva in dva stopajo na oder, otroci naprej, vsi v svoji jako primerni narodni noši, najbogatiše okinčan gospod mojster s svojo soprogo. Simpatična, interesanta dvojica. Gospod Angrenjev, zunanost katerega spominja živahno na nepozabnega Roger-ja, stopi na nizek postament in poje s prijetnim mehkim tenorskim glasom pripovedujoče kitice orjaške balade, v refrenu katere zapoje

vselej ves zbor. Prave pesmi poje ves zbor brez predpevca, vse predpevca vse popolnoma eksaktno in vse na pamet, kar nas prehvalja zlasti od strani ljubeznivih malih otrok, ki stojé prav spredaj in pojejo takó gotovo in čisto goreje glasove. Dirigent jih vodi samo z lehkó zaznamujočo roko, in vendar ostajajo pevci, kakih petdeset po številu, pri najlepšem soglasju v pogostni spremembi časomera, kakor v vseh razlikah glasovne kreposti. Poslednjo znajo oslabilati do prehvaljajočega pianisima, kakoršnega takó nežnega, odmevu dičnega nismo še slišali od nobenega pevskega zbora. Specijaliteta ali pesebnost Rusov so, kakor znano, njih globoki basovi glasovi, ponos Petrograjske in Moskovske cerkvene glasbe. Tudi v Agrenjevem zboru so se opetovano poniknili basi do globokega *a* in *g*, torej še pet do šest glasov pod slavni in strahoviti „Doch“ Sarastro-v. Tenorji in ženski glasovi se ne glasé posebno lepo, najboljšé otroški glasovi. Izvršbe teh pevcev, kakor njih narodne pesmi same svedočijo o neobičajnem muzikalnem talentu ruskega naroda. Gospod Agrenjev, ravno tako navdušen patrijot, kakor glasbenik, dal si je zadačo za življenje, katera je v propagandi ruske narodne glasbe z lepim vspehom. Kolik, še neporabljen kapital tiči v teh izvornih, sanjavo mehkih, celó veselost otožno navdihajočih narodnih spevih! Rubinstein je zajemal iz njih z umetnosti večó in srečno roko v mnogoterih svojih pesmih in komadih za klavir, v svojih operah: „Otroci pustinje“, „Feramors“ in „Demon“. Bolehnega refinementa, kulta grdobe, ki označuje mlajše skladatelje, pa niso narodne melodije krive, te so vedno resnične in naravne. Veliki vspeh ruske vokalne kapele na Dunaji je umeven in dobro zaslužen. Dobroto imenujemo to, ako se jedenkrat nagloma razlije reka prvotne narodne glasbe med pustinje naših civilizovanih koncertov. Ž njimi smo se mi okrepčali in očvrstili.“

Taka je sodba Hanslikova, in tej ni treba pojasnil. Kaj bi pa rekli o učinkih, ki jih je ta glasba prozvala v Slovanih? Nemci, hudi nacionalci, ki ne vedó povedati nikdar nič dobrega o Slovanih, najmanj pa o Rusih. izjavljajo brez predržka, da ruska pesem je zmagala prek in prek med njimi. Pet večerov je nastopil Slavjanski na Dunaji, a v šesto so zahtevali naj jim zopet ustreže. Pripovedujejo, da so bili v največih in nujnih opravilih razni gospodje, pa so pustili vse ter šli poslušat Slavjanskega pevski zbor. Slovani sami pa, na Dunaju bivajoči, so kar strmeli ter dan za dan pripovedujejo, kakó jih je blazila ruska pesem, zapeta in prepevana takó, kakor jo poje ta po vsej Evropi zasluli, slavljani in odlikovani zbor. Udeležniki sporočajo tudi slovenskim listom, kakó nepopisljive užitke so imeli od takega, še nikdar slišane petja. Naj se spominjajo naši latinizatorji, kaj sporočajo o cerkveni glashi ruskega naroda, pa naj primerjajo učinke, ki jih običajno napravlja teatralična vokalna in instrumentalna glasba po naših stolnih cerkvah.

No, Hrvatje in Slovenci se nadejajo, da bodo tudi oni slišali v Zagrebu in Ljubljani nedosežni zbor Agrenjeva-Slavjanskega. Naj se jim izpolni blaga želja! Slavjanskemu samemu pa smo največje hvale dolžni, da pomaga na dau slovanski umetnosti, in da jo celó hudi nasprotniki morajo ocenjevati po veliki njeni notranji vrednosti.

Ruski dobrotniki. V Rusiji sta nedavno umrla dva milijonarja in to Aržanov in Malcev. Oba sta zapustila svojemu narodu več milijonov rubljev za dobrodelne namene. Tako poročajo, da je Aržanov zapustil 250.000

rubljev za gimnazijo v Saratovu, kjer se je rodil, 250.000 rubljev za sirote in njih šolo v tem mestu, 30.000 rubljev za narodno lekarno, 300.000 za urejenje vodovoda v Saratovu, 600 desetlin in 100.000 rub. za kmetijsko šolo v okolici Saratova. Malcev je takisto zapustil več milijonov rub. in 200.000 desetlin zemljišča za dobrodelne namene.

Nikolaj Pavlovič Barsov, profesor Varšavskega vseučilišča, ki je predaval rusko zgodovino, umrl v 50. letu življenja. Kot ploden književnik je spisal med drugimi dela: „Историко-географический словарь древней Руси“ (Istorično-geografski slovarj drevnej Rusi) (Vilna 1865), „Очерки русской исторической географии“ (Očerki ruskoj istoričeskoj geografiji) (Varšava II. izdanje 1885). Kot uradnik najprej javne knjižnice v Petrogradu, potem vseučiliške v Varšavi imel je priliko nabirati gradivo za svoja izsledovanja.

V akademiji Petrogradski se letos prvokrat razdele cene iz premij Kotljarevskega, določene za dela slavištiška. Ceno ali nagrado (polovično) t. j. 500 rubljev dobi Bartos za svoje narodopisno delo o Moraviji na predlog Veselovskega.

Ruska c. kr. akademija nauk je v zadnji svečani seji izbrala za svoje častne člene razne zaslužne osebe; med temi so: črnogorski knez Nikola, Kijevski metropolit Platon itd. Med dopisujočimi členi pa so med drugimi: profesorica Stokholmskega vseučilišča, znana Sofija Kovalevska, A. Brückner v Berlinu, P. Budmani, znani naslednik v izdelovanju Daničičevega srbsko-hrvatskega slovnika.

Za Črnogorce so nabrali v Rusiji po cerkvah 100.000 rubljev, od teh samo v Moskvi 18.974 rubljev. Razdeli se ta znesek med izseljence v Srbiji in kjer je največa potreba, na Črnogori sami.

Črnagora in Carjigrad. Iz Carjigrada naznanja se Belgradskim listom, da je sultan telegrafično ukazal višemu uradništvu v Skadru, naj stori ono vse možno v prospeh Črnogorcev, ki so se vsled bede in gladu preselili v Albanijo. Ob enem je sultan naznačil precejšnjo vsoto denarja, ki se ima poslati knezu Črnogorskemu Nikiti, da jo razdeli med trpeče od bede in gladu.

KNJIŽEVNOST.

„Slovenski pravnik“ ki ga izdaje društvo „Pravnik“ v Ljubljani, izšel je s 1. št. t. l. Med drugim obseza: „O načrtu novega (za Cislitavijo) kazenskega zakonika. Spisal dr. Ferjančič, drž. poslanec, ki je sam član dotičnega odseka, kateri je razpravljal načrt novega kazenskega zakonika. Nadalje je v 1. št. razprava „O gospodarstvu in njegovih vrstah“. Spisal A. Kupljen. „Slovenski Pravnik“ je sešeno lanskega leta pokazal, da se noče omejevati samo na nemške proizvode zapadnega prava, ampak da hoče poštovati tudi slovansko pravo in se ozirati na dotično slovensko književnost. Tako je slovenskim juristom obširniše poročal o novem črnogorskem imovinskem zakoniku, in v vsaki, tudi v letošnji 1. št. našteva pravniške časopise slovanske. Zajedno si prizadeva utrjevati pravno terminologijo za Slovence in hoče v obče oživljati pravi duh v slovanskih juristih. Nadejati se je, da se bo primerno podpiralo društvo „Pravnik“ in njegovo glasilo, katero stoji za nedruštvenike celo leto 4 gld. List uredujeta dr. Fran Papež in dr. Danilo Majaron, pokazala sta, da je v vrlih rokah.

„Slovenska beseda“. „Ljubljanski Zvon“ piše o tem: „Odbor „Matiče Slovenske“ je te dni naredil sklep, katerega gotovo veselo pozdravi vsak, kdor se briga kaj za čistoto in pravilnost našega književnega jezika. Odločil se je namreč izdavat časopis „Slovenska beseda“, kateremu bode glavni namen, razpravljati o dvojbinih stvaréh naše slovnice in našega slovarja ter v znanstvenih razpravah in doneskih pojasnjevati vse, kar je v slovenskem besedišču nejasnega, nedoslednega in nepravilnega. Skušal bode ustanoviti slovenski pravopis, raznovrstnim slovniškim oblikam dognati pravilno lice ter obogatiti slovensko frazeologijo in slovenski slovar. Uredništvo „Slovenske besede“ se je izročilo gosp. profesorju Bartlu, kateri je dobil nalog vzajemno z gosp. prof. Pleteršnikom sestaviti natančni program ter povabiti slovenske jezikoslovce na sodelovanje.“ . . . Pozdravljamo to podjetje tudi mi in se nadajamo, da bo program „Slovenske besede“ odgovarjal jedino pravemu stališču, s katerega je poštevat razvoj tudi slovenskega jezika. Zajedno izvemo iz programa, po kakih načelih se sestavlja Wolfov slovar, ker bo gosp. profesor Pleteršnik konečno odločeval program tu, kakor je on glava pri sestavi imenovanega slovarja.

Knjižica družbe sv. Cirila in Metoda. Na svetlo daje in zalaga družba. IV. zvezek. Junaki. I. knjižica. V Ljubljani. Tisek J. Blaznikovih naslednikov. 1889. Str. 88 s podobo Blejskega jezera. Cena 25 kr., 100 izvodov 20 gld. To knjižico „Junaki“ je spisal slovenski mladini Fr. Hubad, c. kr. gimnazijski profesor. Zgledi iz domačega slovenskega življenja, iz raznih stanov se predstavljajo tu v zabavno in poučno berilo, in kakor se znanje knjižica kot prva s tako vsebino, bodo ji sledile še druge.

Društvo sv. Jeronima v Zagrebu je izdalo naslednje knjige, ki so té dni prišle udom v rok: 1) „Danica; koledar i ljetopis za god. 1890.“ Cena 25 nov.; 2) „Pripovijedke za puk Lava Nikolajeviča Tolstoga“, II. zvezak. Cena 20 nov.; 3) „Dobro dietje. Dobar mladić. Dobar muž. Napisao župnik Cvjetko Gruber“. Cena 30 nov.; 4) „Zbirka koristnih pouka u kućanstvu i gospodarstvu“. Cena 35 nov. — Društvo je slično naši družbi sv. Mohorja. Člen plača jedenkrat za vselej 5 gld. — kl —.

Slovansko delo. Znani ruski učenjaki: Lamanskij, Pypyn in drugi bodo izdajali časopis „Živaja Starina“ v katerem se bode razpravljalo o národopisnih razmerah vseh slovankih zemelj.

Novine in časopisi.

„Slovenski Narod“, slovenski narodni dnevnik, izhaja na jedni poli z večkratnimi prilogami v Ljubljani, zagovarja zjedinjenje vseh Slovencev, je torej na stališču narodne avtonomije, ter razgovarja blagohotno zadeve tudi drugih slovanskih narodov seosebno Čehov. List ima mnogo težav, ker kratkovidnost seosebno latinizatorjev, potem pa neopravičeni oportunizem in plašnost nekaterih manj mislečih domačih politikov bi radi posezali tudi v stari program tega lista. Vendar je list se še vedno otrešel verig, s katerimi mu hočejo včasih krčiti svobodo, kakoršno zahtevajo narodni interesi. In takó se je nadajati, kakor obečuje tudi sam, da bo hodil po poti starega slovenskega programa in po premi kot najkrajši poti. List stoji za celo leto 15 gld., za $\frac{1}{4}$ leta 4 gld. in na mesec 1 gld. 40 kr.

Na Slovenskem so poleg središčnega navedenega dnevnika najvažnejši pokrajinski listi, ki morajo še le

tla pripravljati slovenski stvari. Med te liste je prištevati sedaj pred vsem „Mir“, „Edinost“ in sedanjo „Novo Sočo“.

„Mir“ izhaja v Celovcu kot polumesečnik, ima uvodne članke, veliko dopisov iz krajev, kjer prebivajo Slovenci na Koroškem, pa tudi od drugod, ter nadrobno zabeleži vse dogodke in znamenitosti iz vseh slovenskih pokrajin. Zajedno priobčuje sestavke zgodovinske vsebine o Slovencih. „Mir“ si je pridobil v 8 letih velikih vaslug za koroške in s tem za vse Slovence. Stoji sumo 1 gld. 24 kr. ter se pošilja ta vsotica Upravištvu „Mira“ v Celovec. Vsako leto darujejo rodoljubi več zneske, da se za ta list razpošilja brezplačno v kraje, kjer še ni velike narodne zavesti. Mi list najtopleje priporočamo slovenskim in slovanskim rodoljubom.

„Edinost“ izhaja na veliki poli po 2krat na teden v Trstu ter stoji na leto 6 gld., na četrt leta pa 1 gld. 50 kr. List ima prevažno zadačo ob jadranskem morju, kjer italijanski živelj s svojo kulturo, s svojem kapitalom, še bolj pa s svojim terorizmom in lokavim vede njem izpodkopa in uničuje slovansko, zlasti pa slovensko prebivalstvo. „Edinost“ postopa zlasti zadnjih let kaj neustrašno in dosledno proti nakanam slovenskih nasprotnikov, razkriva, kar drugi zamolčujejo v slabo in nalašč napačno umljenem interesu, poučuje narod v jako jasnih in lepih člankih, po obširnih dopisih, podlistkih, seosebno pa tudi po raznih in obilih novicah, seosebno iz Tržaškega mesta. V političnem pregledu jako dobro označuje dogodke slovanskega sveta. „Edinost“ je popolnoma na stališču narodnih avtonomistov tudi za druge Slovane, ne samo za Slovence ter se poteguje tudi za cirilo-metodijsko cerkev. List je vreden, da ga čitajo rodoljubi po vsem Slovenskem, pa tudi med drugimi Slovani, ki se zanimajo za slovanske borbe ob Adriji. Mi jim „Edinost“ toplo priporočamo, kolikor bolj smo preverjeni, da ostane vedno dosledna in zvesta svojim načelom.

„Nova Soča“ zastopa narodne interese goriških Slovencev, ima jednaka načela, kakor „Edinost“, samó da ima težavniše stanje gledé na konkurencijo z listom „Soča“, katera razdira, kar so sezidali po velikih naporih drugi. Mi želimo, da bi pokazali rodoljubi kmalu toliko razuma in energije, pa da bi zaklicali sedanjemu „ravsu in kavsu“ odločilen veto, da bi potem jeden list, kakor doslej zastopal narodne interese v soglasju z drugimi narodnimi listi. Mi ne želimo, da bi „Nova Soča“ svoje glavnežem in političnim nevednežem na ljubo preveč uklanjala se oportunizmu.

„Parlamentär“, tednik na Dunaju, celo leto 11 gld., četrt leta 2 gld. 75 kr., izhaja na 2 velikih polah v vsaki številki, je na strogo narodno-avtonomističnem stališču, donša najvažnejša poročila iz vseh slovanskih krajev, od zunaj zlasti iz Srbije, Bolgarije; objavlja izvirna zgodovinska najvažnejša vprašanja skupno o vsakem slovanskem narodu posebe ter si je že samo s tem pridobil neprecenljivih zaslug za te narode. List poštev posebe Čeha in Slovence, in ni številke, v kateri bi ne poročal iz raznih slovenskih pokrajin ter razpravljaj, kakó se je vesti slovenskemu narodu skupno. „Parlamentär“ izhaja v nemškem jeziku zlasti zaradi tega, da čitajo slovanske težnje visoke vlade in neslovanski narodi.

„Velehrad“, středni organ národní strany moravskočeské, izhaja na veliki poli po 2krat na teden, v Kromerizu (Kremsier), stoji celoletno 7 gld., poluletno 1 gld. 80 kr. Zagovarja strogo narodno avtonomijo in cirilo-metodijsko cerkev v zvezi z Rimom, objavlja izborne članke o slovanskih kulturnih vprašanjih ter zvesto

zabeleži vse znamenito iz vsega slovanskega sveta. Objavlja pogostoma obširna izvestja tudi o Slovencih. Mi list dobro poznamo ter zagotavljamo, da se poteguje za slovanski obred in staroslovanski jezik v cerkvi. vse v zvezi z Rimom; izmislili pa so latinizatorji ter so šli tudi v „Vaterland“ ovajat, kakor da bi „Velehrad“ pripravljali češkomoravski narod za pravoslavlje. Iztaknili so to one vrste latinizatorji in germanizatorji, kakoršen je bil Vihing nasproti sv. Metodu. „Velehrad“ izhaja v onem ozemlju, kjer je deloval sv. Metod s svojim bratom Ciriľom; ni čuda, da čez tisoč let razvija svojo moč sorodno vohunstvo proti onim, ki bi radi oživili in ponovili spomine cirilo-metodijske cerkve v slovanski klasični zemlji moravski. Slovenski svečeniki, kateri imajo morda priliko čitati „Velehrad“, utegnejo se sami preveriti, da je list tak, kakor smo gamiopisali; kajti mi ga čitamo sami, in mi nimamo vesti, da bi svoje čitatelje slepili.

„Vychod“, polumesečnik, v obliki in obsežnosti našega lista, izhaja v Pragi, stoji celo leto 4 gld 80 kr., četrtno pa 1 gld. 20 kr. Ta list je energičen in ima izborna zgodovinsko gradivo o cirilo-metodijski cerkvi in raznih slovanskih vprašanjih; zagovarja takisto narodno avtonomijo. List je sam po sebi izboren, gledé na cirilo-metodijsko cerkev pa se ne ogréva za zvezo z Rimom, ampak je naravnost za pravoslavlje. List neusmiljeno izsleduje počenje latinizatorjev v prošlosti in sedanjosti ter šiba počenje Dunajskega „Vaterlanda“ in enakih nemških listov, ki Slovane ovajajo in zavirajo v narodnih težnjah na hujši način, nego najliberalnejši drugi nemški listi. „Vaterland“ je celó Celovškemu „Miru“ odprl letos oči, nadajamo se, in mi bomo pomagali, da se odprejo oči tudi onim Slovincem, ki prisezajo na politiško evangelje „Vaterlandovo“. (Dalje pride.)

Listnica uredništva. Slovenski župnik nam piše med drugim doslovno tako-le: „Velik preobrat nastal je v našem slov. katol. časopisu, odkar vladikuje prevzv. g. dr. J. Missia v našej belej Ljubljani. Tudi poprej obžalovali so sicer naši slov. katol. listi rusko versko razkolništvo, no v narodnem obziru bili so vendar vsi iskreni prijatelji ruskim Slavjanom ter niso nikdar slepo v rog Ruse psujočih Nemcev, Madjarov i Poljakov trobili. — Zdaj pa naši slov. kat. listi — da bi bolje ustregli našim ljudem v Velikonemčiji — pravo manjjo razodevajo v psovanju Rusije, ker je ne nehajo popisavati v podobi „krvoločnega volka“, ki namerava prekrotko jagnje t. j. katoliške Poljake povse požreti i zatreti, a da so Rusi pri vsem tem taki nesramni hinavci, da sklepajo na videz še z Vatikanom spravno pogodbo i s svojo podlo hinavščino vodijo še samega papeža za nos.

Zaista daleč smo v tem obziru uže zašli, ker skoro vsak „Slovenec“, vsaka „Danica“ i dr. Mahničeva „Soča“ prinašajo nam o Rusiji tako strupena poročila, da ista v nesramnem psovanju Rusije navadno nadkriljujejo še nesramno lažnjive nemško-židovske liste.

Jaz mislim, da nam nikakor ne kaže to zlobno psovanje i natolcevanje še dalje — molčé trpeti; ampak da je zvlasti Vaša sveta dolžnost ono zlobno psovanje vselej doslovno citovati, od druge strani pa vselej občinstvu svojemu tudi točno pojasniti: koliko da je na tem prave resnice, t. j. navadno prav nič ne, ampak sama poljsko-nemško-židovska nesramna laž i zloba.“

„SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld. in za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. poluletno 1 gld. 80 kr. in četrtno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Gorici, ulica Barzellini 4.

Ta izjava konstatuje dejanske razmere, kakoršne se kažejo po označenih novinah slovanskih. Izpuščen je tu še „Rimski katolik“, ki spada še posebe v isto rubriko. Ta izjava svedoči zajedno, da se tudi častiti duhovščini že naravnost gnjusi taka pisa, in od mnogih stranij so se nam izrazili, da pri takem neslovanskem počenjanju morajo biti tudi osebni, jako sebični nameni, s ciljem, da bi se dotičniki pospeli morda celó do stopinj, na katerih je infula poseben znak dostojanstva.

Kar se dostaje dolžnosti „Slov. Sveta“ se ta razteza na popravljanje zmot in zavračanje lažij, katere se trosijo med slovanskim narodom gledé na vse, sosebno pa tudi vstočne Slovence. Zmot in krivic so pa označeni slovanski listi, jedni več, drugi manj, zasejali že toliko med slovanskim narodom, da je treba časa in potrpežljivosti, predno le količkej popravimo, kar se je zagrešilo zadnjih let. Vsaka in tudi današnja številka „Slov. Sveta“ bo kazala, da se trudimo z objektivnimi podatki in pojasnili zavračati take krive in za Slovence naravnost pogubne nauke. Slovenski rodoljubi polagoma zvedó, kakó vodijo take vrste listi narod v dobi in momentih, ki so najzaresniši za vse Slovence našega cesarstva in še posebe tudi za Slovence. Sicer se tolažimo, da se bliža čas, ko v obče sprevidi narod, kje so dejanski „veleizdajniki“ naroda in obsežniše skupne domovine. Lepo število slovanskih listov in večina izobraženih rodoljubov, med temi znatna množica častite duhovščine že sedaj obsojuje tu mišljene liste. Habeant sibi!

Popravki k 1. št. „Slov. Sveta“ Str. 3 na desni 9. vrsta zgorej čitaj: nacija namesto „nalija“; str. 6 na levi 6. vrsta zg: primerno delitvijo; str. 6 na levi 25. v. zg.: reči nam. več; str. 7 na desni 21. v. zg.: mora za interese . . . ; ondi 29. v.: ustavno nam. ustanovno; str. 8 na levi 6. v. sp. čitaj: celó prijatelji nam.: celó nasprotniki; ondi 9. v. sp.: celot nam. celov; ondi na desni 10. v. sp.: pričakovati vspeh . . . ; str. 11 na levi 12. v. zg.: jezikovnih; ondi 3. v. sp.: doseženi.

Naročba na „Slovanski Svet“

za leto 1890.

„Slovanski Svet“ nastopi z današnjo številko svoje tretje leto in sicer z nespremenjenim programom, v isti obliki ter bo izhajal, kot doslej, po dvakrat na mesec, namreč 10. in 25. dne vsacega meseca.

Naročnina znaša:

za celo leto	4 gld.,
za pol leta	2 „
za četrt leta	1 „

Za Ljubljano, za dijake in ljudske učitelje	
za celo leto	3 gld. 60 kr.
za pol leta	1 „ 80 „
za četrt leta	— „ 90 „

Posamične številke se oddajajo po 20 kr.

Naročnina se pošilja lastniku „Slovanskega Sveta“ v Gorico (Görz).